

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA

Studijní program: B4106 Zemědělská specializace

Studijní obor: Pozemkové úpravy a převody nemovitostí

Katedra: Katedra krajinného managementu

Vedoucí katedry: doc. Ing. Pavel Ondr, CSc.

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
Historie pozemkových úprav

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Pavel Hánek, Ph.D.

Konzultant bakalářské práce: Ing. Jana Moravcová, Ph.D.

Autor bakalářské práce: Petr Toms

České Budějovice, 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných zemědělskou fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

.....

Petr Toms

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce Ing. Pavlu Hánkovi, Ph.D. za pomoc a odborné vedení během zpracování mé bakalářské práce. Dále děkuji paní Ing. Janě Moravcové, Ph.D. za cenné rady, které mi pomohly tuto práci vypracovat.

Abstrakt:

Předmětem bakalářské práce je historie pozemkových úprav a jejím cílem je prezentovat systematický přehled historického vývoje pozemkových úprav, a to od prvních evidencí půd až po současný stav této problematiky. V bakalářské práci se dále věnuji historii pozemkových evidencí a historii zeměměřictví. Text bakalářské práce je rozdělen do tří hlavních kapitol, které se zmíněné problematice detailně věnují.

Klíčová slova:

Pozemkové úpravy, zeměměřictví, měření, pozemkové evidence, katastry.

Abstract:

The subject of this thesis is the history of land consolidation and its aim is to present a systematic overview of the historical development of land consolidation, from the first records of land to the current state of this issue. In my bachelor thesis I also focus on the history of land records and the history of surveying. The text of the bachelor thesis is divided into three main chapters, which deal with this issue in detail.

Keywords:

Land consolidation, surveying, measurements, land records, land registers.

Obsah:

1	Úvod	8
2	Cíl práce	9
3	Historický vývoj pozemkových úprav	10
3.1	Vývoj pozemkových úprav do 17. století	10
3.2	Pozemkové úpravy v 18. století	13
3.3	Pozemkové úpravy v 19. století	15
3.4	Pozemkové úpravy ve 20. století	20
3.5	Pozemkové úpravy po roce 1989 do současnosti.....	26
4	Historie pozemkových evidencí	29
4.1	Historie pozemkových evidencí do 17. století	29
4.2	Historie pozemkových evidencí v 18. století	31
4.3	Historie pozemkových evidencí od 19. století do současnosti.....	34
5	Historie zeměměřictví v rámci pozemkových úprav	38
5.1	Historie zeměměřictví do 15. století	38
5.2	Historie zeměměřictví v 16. století	42
5.3	Historie zeměměřictví od 17. století do 19. století.....	46
5.4	Historie zeměměřictví od 20. století do současnosti.....	47
6	Závěr	49
7	Seznam použitých zdrojů	50
8	Seznam obrázků	55

1 Úvod

Pozemkové úpravy je možné označit za právní a dosti specifický institut, jehož význam dnes předčívá povědomost obyvatel o jeho existenci. Tento institut již staletí slouží svému účelu a potvrzuje tak svoji prosperitu díky své dlouhotrvající existenci. Pozemkové úpravy neřeší pouze nápravu v oblasti majetkových vztahů, které byly značně pokřiveny díky snaze kolektivizovat zemědělství, kterou česká země prošla v 2. polovině 20. století, ale zajišťují i řadu dalších, neméně významných cílů, které jsou pro společnost jako celek velmi podstatné.

Pozemkové úpravy je možné s jistotou označit za velmi rozsáhlé téma. V České republice pozemkové úpravy představují určitý proces, ve kterém jsou řešeny současně problémy v oblasti vlastnictví založené socialistickým režimem, a to spolu s požadavky dnešní doby, které jsou kladeny na ochranu a tvorbu stabilní zemědělské krajiny a venkova. Pozemkové úpravy jsou v Česku realizovány ve veřejném zájmu, přičemž je nutností zde zachovat rovnováhu mezi právy jednotlivých vlastníků a společenskými potřebami, a to formou jednoduchých a komplexních pozemkových úprav.

Díky pozemkovým úpravám bylo možné obnovit poničenou a zanedbanou krajinu a pozemky tak posléze zpřístupnit jejich vlastníků, dále taktéž i zlepšit vztah obyvatel k půdě a půdu tak efektivně chránit. Pozemková úprava je jedním z klíčových legislativních nástrojů, bez kterých není možné realizovat opatření k ochraně přírody a krajiny.

2 Cíl práce

Cílem práce je vyhotovit přehled historického vývoje pozemkových úprav od prvních evidencí půd po současnost. Úkolem je porovnat a zhodnotit vývoj používaných metodik pro tvorbu pozemkových úprav. Práce porovnáva rozsah prováděných prací v dřívějších pozemkových úpravách se současným rozsahem prací. Součástí práce je i zhodnocení dostupných měřických metod, používaných při realizaci pozemkových úprav.

3 Historický vývoj pozemkových úprav

Tato kapitola se zabývá stručným vývojem pozemkových úprav od počátků pozemkových úprav až do současnosti. Pozemkové úpravy vždy prezentovaly aktuální ekonomický, politický a mocenský vývoj v zemi. Prostřednictvím zemědělské politiky se vládnoucí vrstvy na daném území snažily co nejvíce ovlivňovat vztahy k půdě. Snahou bylo zlepšit zacházení s půdou a umožnit mnohem rychlejší ekonomický rozvoj celé země.

3.1 Vývoj pozemkových úprav do 17. století

První dochované historické zmínky o pozemkových úpravách pocházejí ze starověkého Egypta a Babylonu. První písemné technické a právní údaje, které vypovídaly o rozsáhlém a z technického hlediska o jednotném uspořádání zemědělských pozemků jsou známy ze starověkého Říma (Dumbrovský, M. 2004).

V 5. století př. n. l. ve starověkém Římě existovalo propracované pozemkové právo a pozemková politika. V 1. století n. l. vznikaly ucelené traktáty, které vypovídaly o činnosti římských agrimensorů. Agrimensor byl latinský název pro tehdejší zeměměřiče (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

Římané vedli celou řadu válek a postupně tak dobývali další území, která prohlašovali za své provincie. Půdu na těchto územích si připojovali ke svému státnímu půdnímu fondu. Tato půda byla Římany nazývána jako „ager publicus“, v překladu znamená „půda veřejná“. Odlišnost mezi právním a hospodářským řádem a pozemkovými poměry v podřízených zemích, vedla k jinému hospodaření s půdním fondem a rozdílům v rámci technických způsobů uspořádání příslušných území. Agrimensoři propracovali metodiku a techniku přidělových prací. Půdu rozdělili na nezaměřenou, zaměřenou a vyměřenou (Němčenko, N. 1967).

V 7. a 8. století se začaly formovat novodobé evropské národy. Hospodářský a také společenský život začal být organizován na mnohem větším území. Organizace hospodářství a organizace zemědělství byly napříč Evropou různé, přičemž také rychlost vývoje zde byla odlišná (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

První plánovitě provádění organizace půdního fondu a zastavění vsí na území současné České republiky probíhalo od 12. do 14. století. Po období vnitřní kolonizace, které trvalo do 12. století, následovalo období velké kolonizace (Rybářsky, I. a kol. 1991).

Za kolonizaci se považuje zúrodnění dosud neobdělávané půdy, ať už jde o rozšíření polí určité vesnice, nebo přímo o založení nové vesnice na neobydleném místě, nebo osídlování cizinců na půdě již obdělávané (Němčenko, N. 1970).

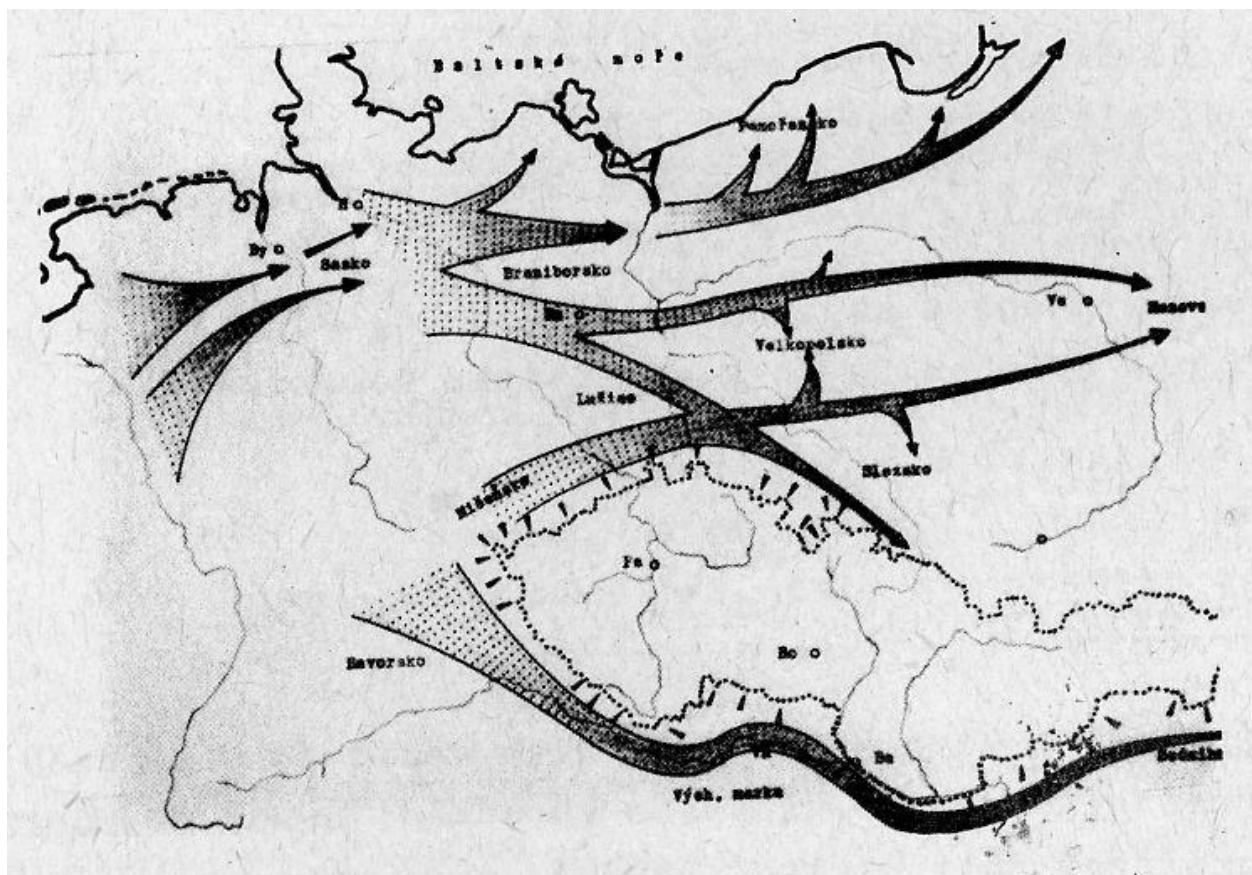
Za organizaci kolonizace nesli odpovědnost tzv. lokátoři. Toto slovo pochází z latinského slova „locator“ a slouží v překladu k označení toho, kdo umísťuje. Držitelé půdy, což byli v této době světszí či církevní feudálové, tomuto lokátorovi svěřovali na základě písemné dohody část půdy k osídlení. Smlouva obsahovala práva a povinnosti lokátora a práva a povinnosti osídlenců. Smlouva byla vnímána jako základ právního postavení mezi lokátory a osídlenci. Součástí práv lokátorů bylo právo stát se dědičným rychtářem či fojtem a tím si ponechat část půdy, která byla osvobozena od poplatků – tzv. pachtovného. Jeho povinností bylo najít kolonisty a těm následně tuto půdu do určitého termínu přidělit, jinak byli vystaveni nebezpečí, že obdrží finanční sankci v podobě pokuty. Kolonisté disponovali jen právem se na této půdě usídlit a půdu obdělávat. Držitelem půdy byl stále feudál. Lokátor definoval způsob, jakým byla vystavena osada a vybíral pachtovné a tzv. zákupní poplatek od kolonistů (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

Do 12. století probíhala **vnitřní kolonizace** na českém území, která byla realizována na úkor lesů a pastvin. Vlivem rostoucí domácí populace a vlivem rostoucího zájmu feudálů, doposud existující půdní fond nestačil a bylo nutné jej rozšířit. Domácí pracovní síly na rozšiřování půdního fondu nepostačovaly, a proto feudálové, kteří půdu vlastnili, mohli na jejím rozšiřování pokračovat jen prostřednictvím využití cizí pracovní síly (Toman, F. 1995).

V období **velké kolonizace** (12. – 14. století) přicházeli němečtí a holanďtí kolonisté na naše území. V této době vznikaly města a také vesnice, které stále existují i v současnosti. Činnost zakládání nových měst a vesnic měl na starost lokátor. Feudál svěřil půdu lokátorovi a ten podle terénních poměrů, vlastností půdy a hydrografické sítě

zvolil umístění stavby, polí, pastvin a lesních pozemků. Zakládáním nových vesnic byla výrazným způsobem přetvářena krajina (Vlasák, J. Bartošková, K. 2007).

Obr. č. 1 Kolonizační proudy v západní a střední Evropě

Zdroj: Němčenko, N. 1970.

Nově příchozí kolonisté zavedli užívání pluhu, a proto vznikl nový protáhlý tvar pozemků. Tehdejší řešení půdního fondu, řešení cestní sítě, tvarů pozemků, vodohospodářských opatření, delimitace kultur, vytyčování a realizační práce je považováno za nejdůležitější etapu vývoje pozemkových úprav od 12. do 19. století (Burian, Z. a kol. 2011).

Od 15. do konce 17. století se stále vyskytovaly případy kolonizace. V těchto případech nenastaly žádné změny, které by ovlivnily techniku osidlování a tím se nestalo nic zásadního pro historii pozemkových úprav (Němčenko, N. 1970).

3.2 Pozemkové úpravy v 18. století

Další vývojový stupeň pozemkových úprav je spojen s 18. stoletím. Zhoršující se situace poddaných, negativně ovlivnila finanční a populační poměry v monarchii (Rybářsky, I. a kol. 1991). Po konfliktech mezi feudály a původními nezakoupenými zemědělci byl František Antonín Raab pověřen Marií Terezií uskutečnit jeho vlastní návrh aboliční soustavy na území Čech a Moravy (Burian, Z. a kol. 2011).

První snahy o pozemkové úpravy se projevovaly při pozemkové reformě v letech 1775 až 1785. Jednalo se o tzv. **raabizaci** (Jonáš, F. a kol. 1990). Raabizace byla organizována od svého počátku až do svého konce **Františkem Antonínem Raabem**, který se narodil 21. prosince 1722 v Korutanech v Rakousku. Studoval práva na univerzitě ve Štýrském Hradci a po ukončení studií se věnoval advokacii. V roce 1750 začal pracovat ve státních službách. V roce 1775 podal František Antonín Raab Marii Terezií svůj návrh na robotní abolicí a dělení půdy velkostatků. Ve stejném roce byl povýšen do dědičného rytířského titulu. František Antonín Raab za svůj život vypracoval celou řadu nařízení a instrukcí. V roce 1783 odešel do penze a téhož roku zemřel ve Vídni (Němčenko, N. 1972).

Oficiální úřední název pro tuto pozemkovou reformu, byl v tehdejší době „Robot–Abolition–System“. V českých zemích se tato reforma nazývala robotní abolicí, aboliční systém a po smrti Františka Antonína Raaba, Raabův systém nebo častěji raabizace (Němčenko, N. 1972).

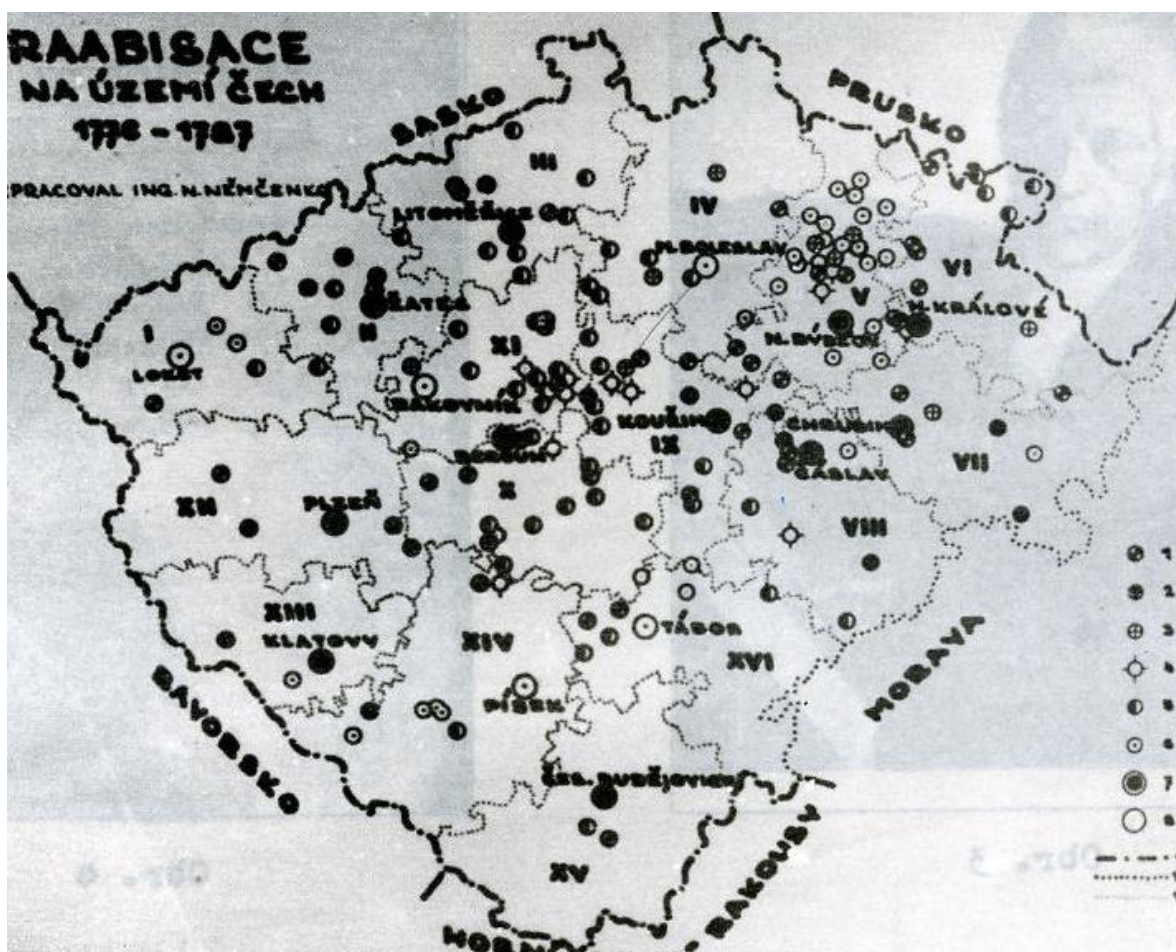
Stále se zhoršující situace po stránce negativních finančních i populačních poměrů, vyvolala a potřebovala radikální nápravu. První raabizační práce se začaly provádět na území Čech v roce 1775, a probíhaly také na území Moravy a Slezska (Rybářsky, I. a kol. 1991).

Podstatou raabizace bylo dělení půdního fondu velkostatků a jeho přidělování drobným uchazečům. Raabizace se prováděla na komorních a církevních panstvích. Na soukromých panstvích se raabizace uskutečňovala jen tam, kde s raabizací souhlasila vrchnost a dvě třetiny poddaných. Raabizace se vyskytovala na 147 panstvích na území Čech a na 69 panstvích na Moravě (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007). Rozdělením dvorů

velkostatků vzniklo v Čechách 128 nových vesnic a na Moravě přibližně 117 vesnic (Toman, F. 1995).

Raabizace se prováděla nejen na komorních a církevních panstvích, ale také byla provedena na zrušených jezuitských velkostatkách, soukromých velkostatkách a v královských městech. Půda byla rozdělena na menší selské usedlosti. Úmyslem bylo pronajímat půdu a odstranit neefektivní výrobu velkostatků a nahradit jí výhodnější malovýrobou s dědičným pachtem, který majiteli velkostatku zajistil stálý příjem v podobě renty (Hodač, K. 1976).

Obr. č. 2 Raabizace na území Čech od 1776 do 1787

Zdroj: Němčenko, N. 1972.

Raabizační práce byly řízeny prostřednictvím ústředních orgánů, a to na základě hospodářských, právních a technických instrukcí a návodů, vyškoleným personálem, který disponoval měřickými přístroji. Výsledné pozemkové úpravy tak byly zobrazeny v raabizačních mapách a byly zde založeny taktéž i písemné operáty. Změny v zemědělské krajině byly spojovány s přechodem extensivní trojhonné soustavy hospodaření na mnohem intenzivnější střídavé hospodářství. Roku 1785 byla raabizace císařem Josefem II. zastavena (Dumbrovský, M. 2004).

3.3 Pozemkové úpravy v 19. století

Další etapa pozemkových úprav nastává nástupem kapitalismu a zrušením nevolnictví. Toto období trvá až do období kolektivizace zemědělství (Toman, F. 1995). **Kapitalismus** byl v zemědělství charakterizován především tím, že část půdy byla soustředěna do rukou velkostatkářů. Snahou velkostatkářů bylo zvětšit výměru statků a jednotlivých pozemků (Burian, Z. a kol. 2011).

Roku 1848, kdy byl vydán patent o zrušení poddanství a roboty se stal bývalý poddaný majitelem dosud jím obdělávaných pozemků. Převzetí pozemků do jeho vlastnictví bylo spjato se značnými finančními potížemi. Z tohoto důvodu vznikla zadluženost zemědělců (Dumbrovský, M. 2004).

Od roku 1848 se při dědictví původní lány stále častěji rozdělovaly na jednotlivé pozemky. K dalšímu roztržštění a dělení docházelo při odprodávání jednotlivých pozemků nebo jejich částí pro jejich zadluženost. Nemalý podíl na tržštění pozemků měla i výstavba technických děl, zvláště regulace toků, železnic a silnic. Vzhled katastru se tak značně změnil (Burian, Z. a kol. 2011).

Neupravená pozemková držba je charakterizována těmito znaky:

- rozptýlenost a s tím rozdrobenost pozemků - toto vzniklo z celé řady příčin, a to jako důsledek osidlování krajiny před mnoha staletími (na českém území se v roce 1849 nacházelo přibližně 18 milionů parcel, to znamenalo, že zemědělec v průměru hospodařil na téměř

29 pozemcích, které se nacházely v různých katastrech a na různých tratích),

- špatný tvar pozemků - vznik úzkých a dlouhých pozemků souvisel primárně se zavedením pluhu v oblasti zemědělství, přičemž další zhoršování úzce souviselo s dělením protáhlých pozemků,
- nepravidelné tvary katastrálních hranic - první úřední stanovení hranic proběhlo na základě patentu Josefa II, „o zavedení pozemkového katastru“ v roce 1785,
- nepřístupnost pozemků - na tyto pozemky bylo možné vstoupit jen prostřednictvím sousedních pozemků, vznikala tzv. vázanost obůrová, to byla vázanost v osevním postupu, aby díky projíždění po sousedních pozemcích nevznikaly škody na úrodě (Toman, F. 1995).

V této době byly v zahraničí i u nás definovány kroky pro zlepšení pozemkové držby. Jednalo se o scelování půdy (komasace), zjednodušení tvaru hranic (arondace), zpřístupnění pozemků dokonalejšími cestními sítěmi (konsolidace), budování samostatných dvorců s ucelenou půdní držbou (separace), vybudování vodohospodářských, dopravních, melioračních a dalších společných zařízení (Dumbrovský, M. 2004).

Jednou z hlavních forem nápravy se staly scelovací práce, které byly většinou realizovány v rámci jednoho katastrálního území. Všechny zemědělské pozemky obsažené ve scelovacím obvodu se zařazovaly do několika bonitních tříd. Scelovací práce spočívaly ve vytváření nových, větších pozemků příhodných tvarů. Přidělováním nových pozemků jednotlivým účastníkům scelování mělo zachovat jejich bonitu ($\pm 2,5$ % z ceny), celkovou plošnou výměru (± 5 %), vzdálenost od zemědělské usedlosti. Pokud nedošlo k dodržení všech nároků, muselo dojít k finančnímu vyrovnání mezi účastníky (Rybářsky, I. a kol. 1991).

Při scelovacích pracích probíhalo vypracování a realizace projektu společných zařízení (odvodňovací příkopy, úpravy vodních toků, polní cesty). Účastníci si museli náklady spojené s projektem společných zařízení z velké části hradit sami (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

Časem se jednotlivé zásady scelovacích prací zlepšovaly a zpřesňovaly. Doporučovaný poměr délky a šířky pozemku se pohyboval od 1 : 10 (plocha pozemku 0,1 ha) do 1 : 1 (plocha pozemku 10 ha). Maximální výhodná délka pozemku byla 350 m. Nedbalo se jen na terénní podmínky při navrhování cestní sítě, ale také se uspokojovaly požadavky veřejného zájmu. Jednalo se např. o vymezení ploch pro stavby veřejných budov, koupališť, hřišť (Rybářsky, I. a kol. 1991).

První scelování mohlo proběhnout pouze dobrovolně a se 100% souhlasem všech zúčastněných (Vlasák, J. Bartošková, K. 2007). K prvnímu tzv. **dobrovolnému scelování** došlo v obci Záhlinici u Holešova (Němeček, J. a kol. 1975).

Mezi propagátory dobrovolného scelování vynikl zejména **František Skopalík** (Jůva, K. a kol. 1978). František Skopalík se narodil 18. června roku 1822 v Záhlinici jako nejstarší syn Josefa a Veroniky Skopalíkových. František Skopalík se stal jednatelem Jednoty Záhlinicko-kvasnické, což považoval za jeden ze svých životní úspěch. Měl také velký podíl na vzniku hospodářské školy v Přerově (Fišer, Z. 1991). Roku 1861 se stal starostou obce Záhlinice a současně poslancem moravského sněmu zemského. V roce 1879 se stal poslancem říšské rady ve Vídni (Němčenko, N. 1976). Úspěšně přesvědčoval obyvatele Záhlinic a zemědělce z okolí o prospěšnosti nových agrotechnických metod i nové zemědělské technice (Fišer, Z. 1991).

Činnost scelování pozemků započal František Skopalík provedením průzkumu veřejného mínění mezi záhlinickými zemědělci. Po průzkumu začal provádět přípravné a projekční práce (Němčenko, N. 1976).

Do roku 1883 bylo na Moravě vlivem jeho iniciativy sceleno celkem 16 obcí (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007). Novou organizací půdního fondu dosáhl František Skopalík mnoha změn. Byla odstraněna nepřístupnost pozemků z veřejných cest a tím i služebnosti z toho vyplývající. Došlo ke zvětšení jedné parcely orné půdy 6,5 krát, rozptýlenost pozemků se změnila přibližně o 85 %, dopravní vzdálenost na hospodářské pozemky se zkrátila o 30 - 40 %. Zvýšila se výměra pozemkového majetku u každého účastníka scelování o 0,45 ha. Díky scelování pozemků se mohli prosadit další myšlenky Františka Skopalíka, jako opustit úhorové hospodářství, zrušit pastviny, zavést osevní postupy, pěstování jetelovin, vojtěšky a cukrovky (Švehla, F. Vaňous, M. 1986).

Obr. č. 3 První dobrovolné scelování pozemků v našich zemích

Zdroj: Jůva, K. a kol. 1978.

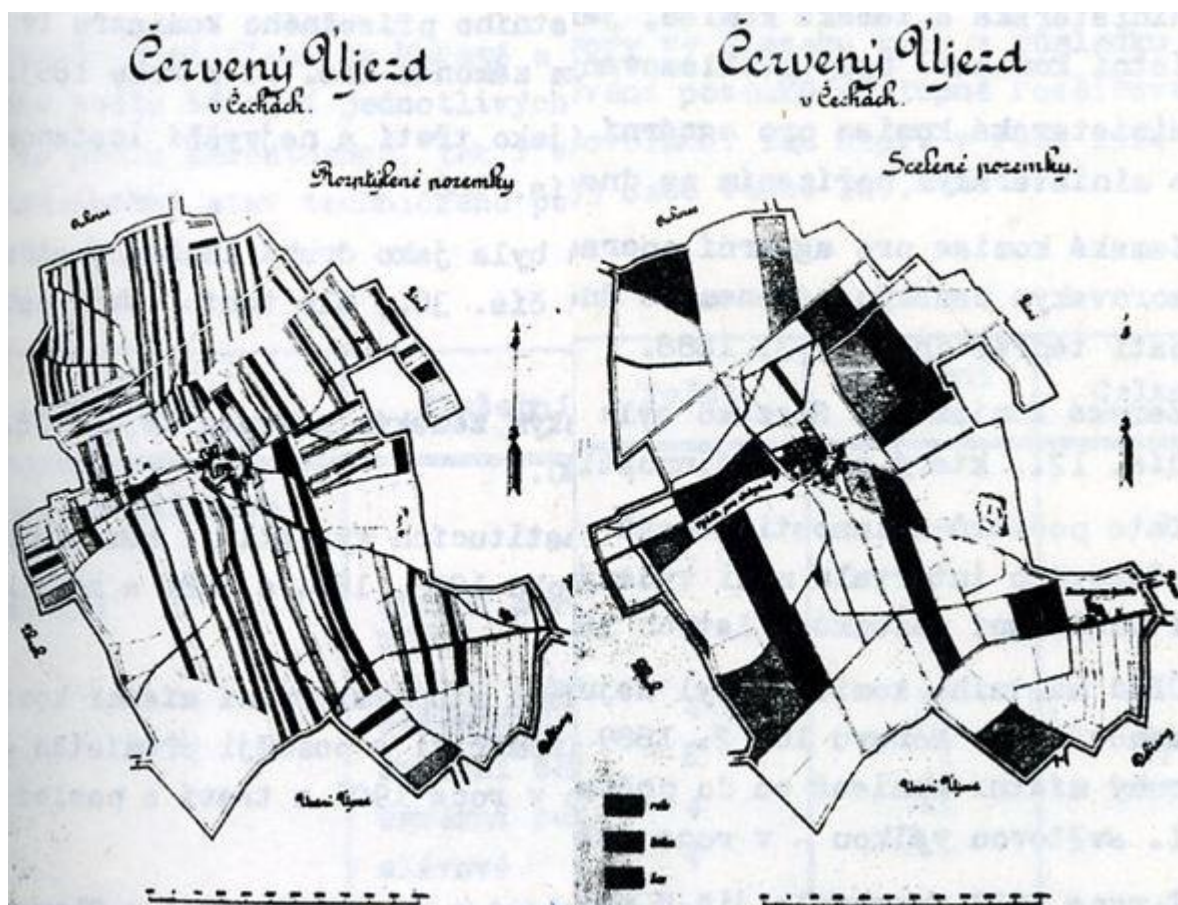
Na obr. č. 3 je stav prvního dobrovolného scelování pozemků, vlevo je stav před scelováním a vpravo stav po scelování.

Dobré zkušenosti s dobrovolným scelováním se staly vzorem pro vydání nových zákonů: zákon č. 92/1883 ř.z. říšský scelovací zákon, zákon č. 30/1884 z.z., zemský scelovací zákon pro Moravu, zákon č. 12/1887 z.z. zemský scelovací zákon pro Slezsko. Přijetím scelovacích zákonů nastala doba **úředního scelování** (Vlasák, J. Bartošková, K. 2007). Vývoj pozemkových úprav a scelování bylo v jednotlivých českých zemích rozdílné (Dumbrovský, M. 2004).

Český zemský sněm odmítl přijmout vládní předlohu zemského zákona. Až do roku 1940 se nemohlo v Čechách provádět scelování na základě právních norem. (Švehla, F.

Vaňous, M. 1986). Provádělo se pouze dobrovolné scelování, které bylo možné provádět se souhlasem všech majitelů pozemků. 100% souhlas všech vlastníků bylo velmi složité obstarat. Stačil jen jeden nesouhlas a scelování nemohlo proběhnout. Do roku 1940 bylo v Čechách provedeno dobrovolné scelování jen na území dvou obcí. Jednalo se o Červený Újezd u Nýřan a o Lhotu u Lomnice nad Lužnicí. Úřední scelování pozemků na území Čech začalo po roce 1940 (Němčenko, N. 1976).

Obr. č. 4 Dobrovolné scelení v Červeném Újezdě

Zdroj: Němčenko, N. 1976.

Zákony č. 92/1883 ř.z., říšský scelovací zákon, č. 30/1884 z.z., zemský scelovací zákon pro Moravu, č. 12/1887 z.z. zemský scelovací zákon pro Slezsko uplatňovaly princip majority. To znamenalo, že se scelováním nemuseli souhlasit všichni vlastníci půdy (Rybársky, I. a kol. 1991).

Scelování pozemků v malovýrobních podmínkách znamenalo přínos i pro scelenou obec. Zmenšila se rozdrobenost pozemků, snížil se počet pozemků a zlepšil se tvar

pozemků. Změnil se celkový systém dopravy, zkvalitnilo se celkové řešení cestní sítě, průjezdnost nově vytvořených cest a přístupnost nových pozemků (Hodač, K. 1976).

Od roku 1890 do konce roku 1940, bylo provedeno scelování pozemků na Moravě a ve Slezsku v 323 obcích s výměrou scelovacích obvodů 151 500 ha s 50 500 účastníky. První úřední scelování pozemků bylo provedeno v obci Bochoř v okrese Přerov a Němčice v okrese Kroměříž. (Němčenko, N. 1976).

3.4 Pozemkové úpravy ve 20. století

Období 1918 až 1938 je označováno jako období **první pozemkové reformy (československé)**. Organizace zemědělské výroby a držby půdy, která byla zděděna po rakouském mocnářství, vykazovala v této době řadu nedostatků. Po vzniku Československa došlo k přijetí několika zákonů, díky kterým bylo možné tuto situaci řešit. Jednalo se o zákony: záborový, přidělový a náhradový (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

První pozemková reforma byla zahájena vydáním tzv. **záborového zákona**, zákon č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového. Princip této reformy spočíval v konfiskaci velkých zemědělských majetků a jejich rozdělení a přidělení drobným zemědělcům. Zabíral se majetek větší než 150 ha zemědělské půdy, nebo větší než 250 ha celkem. Zákon připouštěl ve výjimečných případech ponechat jednomu vlastníkovi až 500 ha pozemků. Ustanovení ponechat jednomu vlastníkovi až 500 ha pozemků, bylo používáno nadměrně často, proto jeden z cílů první pozemkové reformy, omezit velikost majetku jednotlivých osob, nebyl splněn (Vlasák, J. Bartošková, K. 2007).

Při první pozemkové reformě, která se prováděla až do roku 1938, bylo z pozemkového fondu přiděleno celkem 1 801 000 ha půdy, ostatní zůstala v rukou původních vlastníků (Švehla, F. Vaňous, M. 1986).

Zákon č. 81/1920 Sb., o přidělu zabrané půdy a úpravě právních poměrů k ní, **přídělový zákon**, přiděloval tzv. rolnický nedíl, tj. 6 až 10 ha půdy, při horší jakosti 15 ha půdy. Šlo o soběstačný zemědělský celek stačící k obživě přídelce a jeho rodiny (Toman, F.

1995). **Zákon náhradový**, zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný pozemkový majetek, vymezil výpočet náhrad vlastníkům za zabrané pozemky (Vlasák, J. Bartošková, K. 2007).

K realizaci pozemkové reformy bylo nutné ustanovit nový úřad a tím vznikl Úřad pozemkový, který byl podřízený v rámci své činnosti ministerské radě. Předsedu úřadu jmenoval prezident republiky a správní rada byla volena Národním shromážděním (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

Příčinou první pozemkové reformy byla konfiskace a přerozdělení šlechtického majetku. Změna v organizaci půdního fondu se významně dotkla i vedení stabilního katastru a později i pozemkového katastru. Týkala se činnosti mnoha zeměměřičů. V dnešní době je někdy potřeba se k elaborátu první pozemkové reformy vrátit (Bumba, J. 2007).

Rozvoj zemědělské politiky v Československu po roce 1945 byl ovlivněn zásadními politickými změnami, které v Evropě nastaly (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007). Stále více se ukazovalo, že existující scelovací předpisy nevyhovují novým poměrům. Proto byly zahájeny práce na novém scelovacím zákoně, ve kterém mohly být uplatněny všechny poznatky a požadavky, které by vedly k vybudování moderního zemědělství založeného na soukromovlastnických vztazích (Toman, F. 1995).

Dekrety prezidenta republiky, vydané tehdejším prezidentem Edvardem Benešem konfiskovaly majetek Němců, Maďarů, zrádců a nepřátel, kterými se uskutečnilo osidlování pohraničí. Podle dekretu č. 5/1945 Sb., o národní správě zemědělského a lesního majetku, mohly tehdejší místní národní výbory a okresní národní výbory, dávat zájemcům o zemědělské hospodaření nemovitý i movitý zemědělský majetek (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007). Další dekrety: dekret č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa (Vlasák, J. Bartošková, K. 2007), dekret č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci (Dumbrovský, M. 2004), dekret č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

V roce 1947 byla uskutečněna **revize první pozemkové reformy**. Ta měla za úkol odstranit nedůsledné provedení první pozemkové reformy a umožnit úpravu držby. Revize byla uskutečněna zákonem č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy a dále novelizací zákona č. 44/1948 Sb., o nové pozemkové reformě. Podle tohoto zákona přišla do záboru veškerá půda zbytkových statků, velkostatků a církevních statků nad 50 ha (Němeček, J. a kol. 1975).

Po roce 1989 byl vydán zákon **o nové pozemkové reformě** uskutečněný podle zákona č. 46/1948 Sb., o trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě (Rybářsky, I. a kol. 1991). Vykoupena byla veškerá půda výkonných zemědělců s výměrou nad 50 ha. Vykoupená půda byla přidělena oprávněným uchazečům (Němeček, J. a kol. 1975).

Realizace pozemkových úprav po roce 1948 byla upravena dle zákona č. 47/1948 Sb., o některých **technicko-hospodářských úpravách pozemků**, který se také nazýval scelovací nebo unifikační (sjednocovací) zákon (Rybářsky, I. a kol. 1991). Technicko-hospodářské úpravy pozemků mohly podstatnou měrou pozitivně ovlivnit vývoj našeho zemědělství k moderním formám hospodaření ať již soukromým, nebo družstevním (Dumbrovský, M. 2004).

Scelování mělo být realizováno prostřednictvím scelovacích družstev (Rybářsky, I. a kol. 1991). Realizace technicko-hospodářských úprav pozemků je dělena do třech hlavních etap:

- **předběžné řízení** - detailní vyznačení scelovacího obvodu, odhad pozemků, vytvoření rejstříku držebností, rozhodnutí o námitkách, které byly podány proti odhadu pozemků,
- **hlavní řízení** - zpracování, projednání a provedení projektu společných zařízení (vodohospodářská, půdo-ochranná opatření a cestní síť), tvorba scelovacího plánu, vymezení náhradních pozemků a peněžité náhrady, před zpracováním plánu se mohli jednotliví účastníci vyjádřit, kde by chtěli mít své náhradní pozemky, následovalo odevzdání náhradních pozemků do tzv. zatímního užívání přímým účastníkům, tato fáze končila vyložení scelovacího plánu a vydáním rozhodnutí o námitkách,

- závěrečné řízení - tvorba podkladů pro změnu a také opravu či založení pozemkové knihy, pozemkového katastru a veškerých administrativních opatření, která se dotýkala ukončení prací (Toman, F. 1995).

Velký důraz byl v případě scelovacího zákona kladen na řešení nároků, které se týkaly náhradních pozemků. Podmínkou bylo, že musí být zachována nejenom kvalita, ale i výměra a vzdálenost nových pozemků, a to v porovnání s původními pozemky. Pokud vznikly malé rozdíly, mohlo dojít k jejich vyrovnání prostřednictvím peněz, přičemž tato částka však neměla přesáhnout více jak 1/10 celkové hodnoty nároků spojených s náhradou (Dumbrovský, M. 2004).

Projekty technicko-hospodářských úprav pozemků pro ucelené obce byly vypracovány zejména v různých kancelářích soukromých geometrů. Například kancelář Ing. Krumphanzla vypracovala v roce 1949 kompletní projekty technicko-hospodářských úprav pozemků v oblasti Hořovicka. V roce 1949 bylo na konkrétní uplatnění projektů již pozdě (Švehla, F. Vaňous, M. 1986).

V roce 1949 byl přijat zákon č. 69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstvech. Tento zákon dal pozemkovým úpravám zcela nový politický směr, který spočíval v co nejrychlejším zavedení tzv. socialistické zemědělské výroby (Burian, Z. a kol. 2011).

V tomto období začíná prosazování zemědělské politiky vládnoucích struktur v pozemkových úpravách. Prohlubuje se rozpor mezi zestátněnými odvětvími národního hospodářství a zemědělstvím s přetrvávajícím soukromým vlastnictvím. Státní orgány potřebují získat kontrolu nad odvětvím zajišťujícím produkci základních prostředků obživy obyvatel (Švehla, F. Vaňous, M. 1986).

V období **socializace zemědělství** procházely pozemkové úpravy třemi hlavními etapami vývoje v souladu s postupem socializace výrobních vztahů v zemědělství (Dumbrovský, M. 2004).

V rámci první etapy vznikala jednotná zemědělská družstva, avšak členská a ani půdní základna nebyla v této době ustálena a velmi často docházelo k celé řadě změn. Úpravy, které byly realizovány, probíhaly dle scelovacího zákona č. 47/1948 Sb., o některých

technicko-hospodářských úpravách pozemků, avšak pozornost se postupně začala přesouvat směrem od technických a organizačních otázek k otázkám politicko-ekonomickým (Toman, F. 1995). Projekty byly přejmenovány na „**Hospodářsko-technické úpravy pozemků**“, dále jen projekty HTÚP (Dumbrovský, M. 2004).

Projekty HTÚP řešily velmi jednoduše formy scelení, roztržštěných zemědělců tvořících jedno družstvo, do půdních celků. V roce 1955 byl scelovací zákon nahrazen vládním nařízením č. 47/1955 Sb., o opatření v oboru hospodářsko-technických úprav pozemků a poté vyhláškou č. 27 z roku 1958, na kterou navazovala jednotná metodika pro zpracování projektu HTÚP, která byla vydána v roce 1958 (Němec, J. a kol. 2011).

Jednoduchý projekt HTÚP se vypracovával v obci, kde bylo založeno jednotné zemědělské družstvo. Družstevníci po rozorání mezí přešli na společné hospodaření (Jůva, K. a kol. 1978). Jednoduchý projekt HTÚP řešil scelení roztržštěných pozemků zemědělců, tvořících družstvo do půdních celků v rámci sítě polních cest, vodohospodářských zařízení a trvalých hranic jiných kultur (Švehla, F. Vaňous, M. 1986). Projekty HTÚP byly realizovány pracovníky okresních měřických středisek, jednalo se o zaměstnance zeměměřičství a katastru (Bumba, J. 2007).

Odstupem času, kdy jsou tyto projekty hodnoceny, je nutno konstatovat:

- vlivem scelování roztržštěných pozemků vznikl zárodek pro možná ohrožení zemědělské krajiny, a to proto, že součástí půdních celků se staly i vysoké meze a úvozy,
- projekty se aktivně spolupodílely na těžkých ekonomických i morálních poškozeních, která byla způsobena jednotlivým zemědělcům a taktéž se aktivně podílely na negativním vývoji zemědělského půdního fondu, a to vlivem neschopnosti obdělávat veškerou půdu, která byla do družstva vnesena,
- pozitivním faktem bylo rychlé odstranění nevýhodného uspořádání půdního fondu. Jednalo se zejména o roztržštěnost a nevhodné tvary pozemků (Švehla, F. Vaňous, M. 1986).

Druhá etapa socialistických pozemkových úprav je datována do roku 1960 až 1972, přičemž jde o období, kdy byla družstva organizačně i hospodářsky stabilizována. V této

době je možné hovořit o prvním slučování menších družstev, a to do větších celků, které měly výměru až 1 000 hektarů (Toman, F. 1995). Využitím těžkých mechanizačních prostředků bylo dosaženo vyšší koncentrace a specializace výroby (Reinöhlová, E. a kol. 1998).

Pozemkové úpravy se postupně přizpůsobovaly na přechod od jednoduchých projektů HTÚP k projektům souhrnným (Jůva, K. a kol. 1978). **Souhrnný projekt HTÚP**, řešil další scelování pozemků do větších celků a jeho součástí byly i návrhy na nové uspořádání vodohospodářských, dopravních a rekultivačních opatření. Cílem bylo co největší využití půdního fondu pro zemědělskou výrobu (Dumbrovský, M. 2004).

Cílem projektu souhrnných HTÚP bylo vymezení hospodářský obvod zemědělského podniku a v něm provozně a organizačně uspořádat půdní fond jak z hlediska jeho plného využití pro zemědělskou výrobu, tak pro ochranu a zúrodnění zemědělské půdy (Jonáš, F. a kol. 1990).

Třetí etapa byla zahájena po roce 1974 a měla být ukončena přibližně v 90. letech 20. století. Po tom, co byly zastaveny práce na projektech pozemkových úprav, se zpracovávaly jen tzv. **generely pozemkové úpravy**. To vedlo ke vzniku nekontrolovatelného vytvoření půdních celků, a to prostřednictvím neodborných zásahů do krajiny (Němec, J. a kol. 2011).

Pro třetí etapu je typické slučování podniků do seskupení, které disponovaly výměrou několika tisíc hektarů. Začaly vznikat projekty **souhrnných pozemkových úprav**, které byly realizovány dle metodiky vydané Ministerstvem zemědělství a výživy v roce 1976 (Toman, F. 1995).

Projekty souhrnných pozemkových úprav byly orientovány na organizaci půdního fondu, na ekonomiku celého provozu jednotlivých podniků, na ochranu a tvorbu krajinného prostředí. Realita byla taková, že v projektech většinou převládalo jednostranné hledisko maximální využitelnosti mechanizace a zároveň snaha respektovat další ekonomické ukazatele. V tomto období byla ve velké míře zlepšena úroveň projektů, které obsahovaly celou řadu důležitých opatření vedoucích ke zlepšení životního prostředí. Souhrnné pozemkové úpravy je možné dle autora označit s jistotou

za poslední druh socialistických projektů, které se podílely na tvorbě současné zemědělské krajiny (Dumbrovský, M. 2004).

3.5 Pozemkové úpravy po roce 1989 do současnosti

Vlivem zásadních politických změn ve společnosti v roce 1989 i v pozdějších letech došlo k výrazným změnám v oblasti celostátní zemědělské politiky (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007). Došlo k rychlému obnovení vlastnických vztahů vůči půdě, které bylo politickou prioritou vyřízení restitucí a uspokojení zájmu o půdu v soukromém zemědělském hospodaření. V řadě případů byly v rámci restituce vydávány původní pozemky, což nelze považovat za pozemkovou úpravu, ale pro nabytí zákona o restitucích to bylo nutné. Na základě zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (**zákon o půdě**), byly vydávány pozemky náhradní v tzv. zatímním užívání (Reinöhllová, E. a kol. 1998).

Zákon o půdě byl rozsáhlý a jeho podstatou bylo navrátit vlastnictví půdy a zemědělského majetku těm osobám, které o něj přišli. Po přijetí zákona o půdě bylo na pozemkové úřady podáno přibližně 232 tisíc restitučních žádostí. Pozemkové úřady k 1. 1. 2000 vyřešily nebo částečně vyřešily 96,3 % těchto případů, přičemž v 85,1 % je z hlediska pozemkových úřadů uzavřeno (Němec, J. a kol. 2011).

Zákon č. 284/1991 Sb., o **pozemkových úpravách a úřadech**, který nabyt účinnosti v roce 1991, umožňuje soukromě hospodařit na pozemcích o nárokové míře (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

Jednoduché pozemkové úpravy probíhaly od roku 1991. Byly určeny k vytvoření půdně ucelených hospodářských jednotek. Zpracovávají se jen pro několik vlastníků a spočívají v určení nároků na půdu pro jednotlivé vlastníky (Toman, F. 1995).

Převážná většina pozemků byla začleněna do velkých půdních bloků, přičemž přístup k těmto pozemkům byl téměř nemožný. Díky jednoduchým pozemkovým úpravám bylo možné, aby se daného majetku co nejdříve ujaly osoby, které neztratily vlastnická práva, avšak tato práva jim byla omezena (Zeman, K. 2015).

V České republice bylo od roku 1991 až 2001 provedeno celkem 21 000 jednoduchých pozemkových úprav, které byly organizačními a agrotechnickými opatřeními. Měnil se tvar, velikost a směr obhospodařování, zejména orné půdy velkých hospodářských bloků (Burian, Z. a kol. 2011). Tímto způsobem bylo vyřešeno jen užívání pozemků, nikoliv vlastnická práva k pozemkům (Dumbrovský, M. 2004).

Od roku 1995 začínají být prováděny ve větším měřítku komplexní pozemkové úpravy za poklesu a pomalého doznívání jednoduchých pozemkových úprav (Reinöhlová, E. a kol. 1998). **Komplexní pozemkové úpravy** sledují komplexní prostorové a funkční uspořádání pozemků a vlastnických práv. Řeší vodohospodářské a dopravní poměry, opatření na ochranu a tvorbu životního prostředí. Zabezpečují se jimi systémy ekologické stability krajiny, protierozní ochrana, vazby na investiční výstavbu, provázanost území, programy obnovy venkova a další celospolečenské zájmy v území (Toman, F. 1995).

V roce 1994 byly ukončeny první komplexní pozemkové úpravy, a to např. v Kutné Hoře a v Plzni. Na Moravě proběhla první komplexní úprava až v roce 2000. V roce 2001 bylo v České republice zahájeno celkem 480 komplexních pozemkových úprav, díky kterých byla realizována řada půdoochranných, vodohospodářských a ekostabilizačních opatření (Burian, Z. a kol. 2011).

Dnes se pozemkové úpravy řídí zákonem č. 139/2002 Sb., **o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech**, který nabyl platnosti 1. ledna 2003. Zákon definuje pozemkové úpravy podle paragrafu 2 takto: *„Pozemkovými úpravami se ve veřejném zájmu prostorově a funkčně uspořádávají pozemky, scelují se nebo dělí a zabezpečuje se jimi přístupnost a využití pozemků a vyrovnání jejich hranic tak, aby se vytvořily podmínky pro racionální hospodaření vlastníků půdy. V těchto souvislostech původní pozemky zanikají a zároveň se vytvářejí pozemky nové, k nimž se uspořádávají vlastnická práva a s nimi související věcná břemena v rozsahu rozhodnutí podle § 11 odst. 8. Současně se jimi zajišťují podmínky pro zlepšení kvality života ve venkovských oblastech včetně napomáhání diverzifikace hospodářské činnosti a zlepšování konkurenceschopnosti zemědělství, zlepšení životního prostředí, ochranu a zúrodnění půdního fondu, lesní hospodářství a vodní hospodářství zejména v oblasti snižování*

nepříznivých účinků povodní a sucha, řešení odtokových poměrů v krajině a zvýšení ekologické stability krajiny. Výsledky pozemkových úprav slouží pro obnovu katastrálního operátu a jako neopomenutelný podklad pro územní plánování“ (Zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech. [online]).

Poprvé je v definici pozemkových úprav zdůrazněno, že jsou pozemkové úpravy prováděny ve veřejném zájmu a také je v zákoně poprvé citován plán společných zařízení, který řeší veřejné zájmy v území (Bumba, J. 2007).

4 Historie pozemkových evidencí

Lidstvo mělo vždy potřebu zaznamenávat a evidovat svůj majetek. Evidování pozemků a nemovitostí má klíčový význam pro stanovení vlastnických i užívacích vztahů k pozemkům a správně vedená evidence je důležitá pro funkci státu.

Slovo „katastr“ vzniklo z italského *catastico*, a řeckých *katastasis* a *katastichon*, s překladem osídlení nebo kniha záznamů o osídlení. V současnosti se katastrem rozumí soupis nemovitostí a jejich vlastníků (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

V počátcích evidování nemovitostí vznikly dva proudy evidenčních prostředků. První z nich byly **veřejné knihy**, do kterých se zapisovalo od poloviny 13. století z důvodu zajištění jejich ochrany. Zapisovaly se nemovitosti a jejich majetková práva (Bumba, J. 2007).

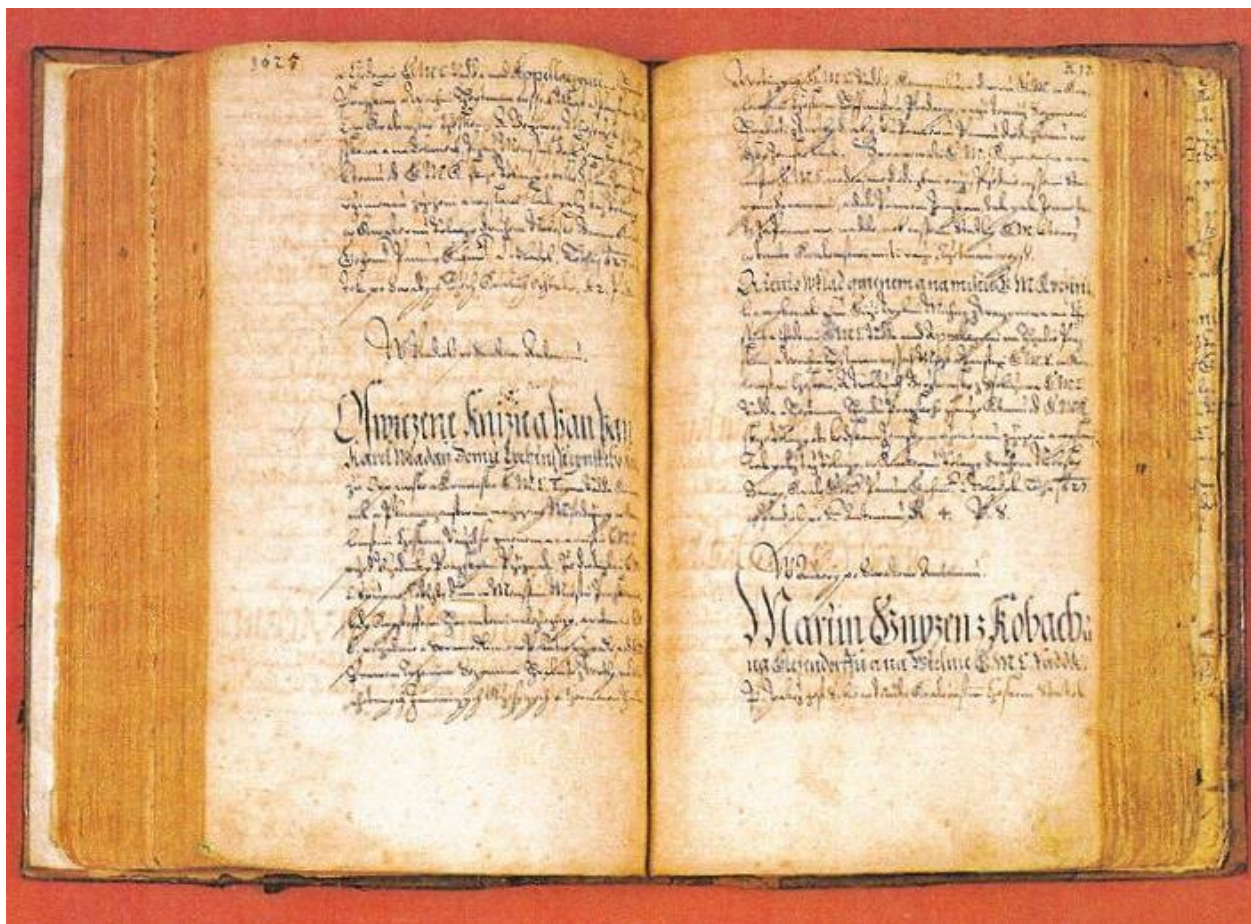
Druhým prostředkem k zápisu nemovitostí a věcných práv k nim byly **pozemkové katastry**. Hlavní účel pozemkových katastrů byl účel fiskální a daňový. Tyto katastry sloužily jako technické podklady pro výběr daní a pro vyměřování. Pozemkové katastry se týkaly pouze rustikálního neboli selského majetku (Pekárek, M. Průchová, I. 2004).

4.1 Historie pozemkových evidencí do 17. století

Jedny z nejstarších veřejných knih byly zemské desky, jejichž založení se datuje do období vlády Přemysla Otakara II. Další druhy veřejných knih jsou knihy horní, pozemkové, železniční, urbáře, knihy vodní, dvorské, gruntovní, lenní a městské (Bumba, J. 2007).

Hlavní funkcí **zemských desek** byla evidence soudních sporů před zemským soudem v Praze. Do zápisu zemských desek nemohl být nikdo nucen. Zemské desky se vedli nepřehledným způsobem, ale zájem o ně stále rostl, protože byly důvěryhodným nástrojem, který zajišťoval jistotu evidovaných právních vztahů. Původní zemské desky roku 1541 shořely. Poté byly zřízeny nové zemské desky, do kterých se zapisovalo až do poloviny 20. století. Později byly zřízeny zemské desky při soudech v Olomouci a Brně (Pekárek, M. Průchová, I. 2004).

**Obr. č. 5 Ukázka ze zápisu v zemských deskách, podle kterého kupuje
Sezema z Vrtby dům na Starém Městě pražském,
konfiskovaný Kryštofu Harantu z Polžic a Bezdružic**

Zdroj: Burdová, P. 1990.

Další nástroj evidence nemovitostí příbuzný veřejným knihám byly tzv. **urbáře**. Do roku 1650 si do nich nechávala šlechta zapisovat držebnosti s právy, které se k nim vázaly, ale i držebnosti poddaných spolu s povinnostmi vůči šlechtě. Pozemky užívané poddanými a svobodníky podléhaly dani. Pozemky panské, dvorské nepodléhaly daňové povinnosti až do roku 1706 (Bumba, J. 2007).

Po roce 1648 důsledkem třicetileté války zůstalo v Čechách a na Moravě spoustu vyhořelých a opuštěných usedlostí, jejichž lesní a zemědělské pozemky si šlechta ochotně zapojovala do svých panství (Bumba, J. 2004).

První rustikální katastr neboli První berní rula sloužil pro zdanění pozemků poddaných. Pozemky dominikální byly od daně zproštěny. Dani byly podrobeny

pozemky poddaných, ale i pozemky sedláků, farmářů, mlynářů a pozemky obyčejných poplatníků. Všechna půda byla rozdělena na půdu ornou a půdu neobdělávanou. Jakost půdy se dělila na dobrou, prostřední a špatnou (Bumba, J. 2007). V katastru mělo být uvedeno veškeré usedlé obyvatelstvo poddanské, každý poddaný měl být uveden celým jménem (Pekař, J. 1932).

Na Moravě se změnila berní jednotka na berní „lán“. Berní lán měl podobný význam jako usedlost v Čechách. Lán se lišil svojí výměrou. Na Moravě se zavedla „lánová vizitace“, která měla podobnou hodnotu jako berní rula v Čechách. V Čechách se začalo objevovat mnoho stížností proti berní rule, ale také na Moravě proti „lánové vizitaci“. Roku 1666 byla schválena revize berní ruly, byla nařízena tzv. „jenerální revizitace“. V roce 1669 se Moravské stavy domluvily na „jenerální revizitaci“, která trvala pouhých deset let. Výsledkem měl být daňový systém známý jako „lánové rejstříky“ (Bumba, J. 2007). První berní rula byla po 40 letech nahrazena druhou berní rulou neboli **Druhým rustikálním katastrem** (Bumba, J. 2004).

V roce 1683 se hrabě Kinský prosadil odstraněním největších nestejnóměrností platného katastru v odhadu usedlostí. Hrabě Kinský také napomohl k odstranění neoprávněného ocenění usedlostí (Pekař, J. 1932). Takto vylepšená První berní rula byla v roce 1684 prohlášena za Druhou berní rulu, která v Čechách trvala až do roku 1747 (Podzimková, J. 1994).

4.2 Historie pozemkových evidencí v 18. století

V roce 1749 vstoupil v platnost **První tereziánský katastr rustikální**, který byl výsledkem Třetí berní ruly (Bumba, J. 2007). Jednalo se o soupis poddanských půd podle vsí. Větší parcely byly určeny podle místních názvů. Soupis byl hlášen pozemkovým vrchnostem. Hlášení bylo kontrolováno speciálními komisemi a orná půda, lesy byly přeměřovány (Pekárek, M. Průchová, I. 2004).

Tato evidence byla řízena podle zásadních principů: pozemek zapsaný jako platný v předešlých rulách si tuto vlastnost ponechal, pozemek mohl být určený pouze směnou nebo za úplaty s odvodem státu, proti operátu mohly být podány námitky a připomínky do tří let. Majitelé půdy dostali poprvé v historii souhrny z nové ruly (Bumba, J. 2007).

Druhý tereziánský katastr, neboli Čtvrtá berní rula nahradila předchozí První tereziánský katastr. Přepřacování katastru způsobilo stížnosti ohledně zařazení pozemků do bonitovaných tříd a výnosnosti usedlostí (Pekárek, M. Průchová, I. 2004).

Katastr si zachoval výměru pozemků a jména držitelů. Rustikální tereziánský katastr evidoval všechny pozemky a půdu užitečnou (zahrady, úhory, pastviny, vinice, louky, lesy rybníky), prostředky pomocné každému statku (plavbu dřeva, chov dobytka, chmelařství), městské a venkovské domy, mlýny, městské pivovary (Bumba, J. 2007).

S Druhým tereziánským katastrem vstoupilo v platnost „Exaequatoria dominicale“, jinak řečeno **panské vyrovnání**. Katastr obsahoval údaje o výnosnosti a velikosti dominikální půdy (Pekárek, M. Průchová, I. 2004). Platnost katastru byla vyhlášena roku 1757. Předmětem panského vyrovnání byly panské pivovary a lihovary, přiznané stálé příjmy, stoupající nebo klesající příjmy, roboty poddaných, všechna plodná a užitek nesoucí půda, panské domy a svobodné městské domy zapsány v zemských deskách (Bumba, J. 2007).

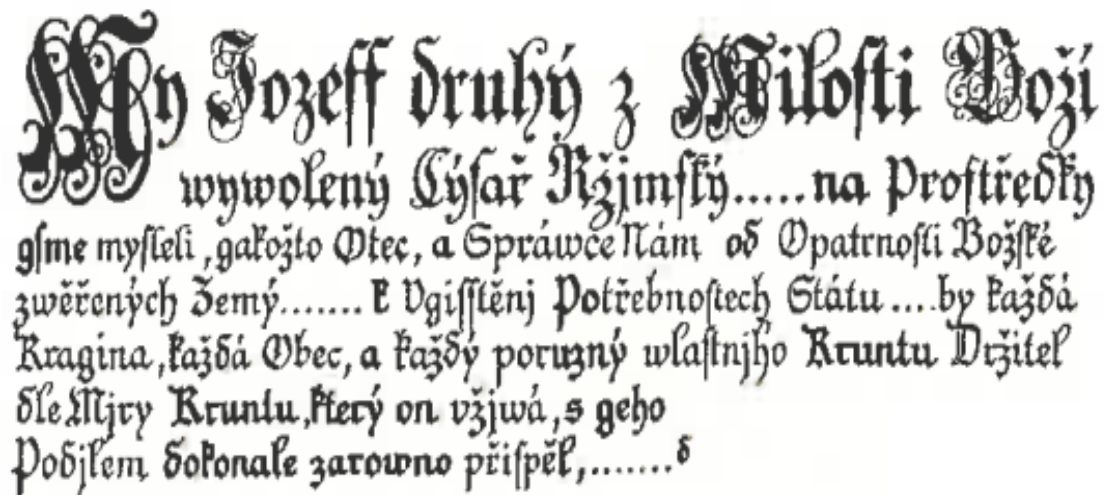
Obr. č. 6 Ukázka zápisu v tereziánském dominikálním exequatoriu z roku 1757

Zdroj: Boguszak, F. Císař, J. 1961.

Syn Marie Terezie Josef II. vydal roku 1785 patent o zaměření, určení výměry a hrubého výnosu podle úrodnosti všech dominikálních a rustikálních pozemků v obci. Patent z roku 1785 zavedl dvě výrazné změny. Zaměřil se každý pozemek, aby tím byla zjištěna jeho skutečná výměra, také nahrazení dosavadní soustavy osedlostní jiným, menším a četnějším daňovým prvkem (Císař, J. Boguszak, F. Janeček, J. 1970).

Výsledek tohoto patentu je znám jako **josefský katastr**. Josefský katastr byl založený na měření skutečného stavu terénu. Josefský katastr nebyl dlouho v platnosti, šlechta si vymohla jeho zrušení a byl opět zaveden tereziánský katastr (Novotný, F. 1897).

Obr. č. 7 Ukázka z patentu Josefa II.

Wir Joseph zweyter aus Gottes Wohlthat
gewählter Kayser Römischer.... na Prostředky
gsmeynlichen, gakožto Otec, a Spráwce Nam od Opatrnosti Božské
zuvěřených Zemý..... E Ujistění Potřebnostech Státu ...by každá
Kragina, každá Obec, a každý poruční vlastního Kruntu Držitel
dle Mjry Kruntu, který on vžívá, s jeho
Pobjem dokonale zarowno přispěl,..... δ

Zdroj: Burian, Z. a kol. 2011.

Znovu zavedený Tereziánský katastr platil pouze krátkou dobu, důvodem byl josefský katastr, který uvedl všechny nesrovnalosti ve výměrách v tereziánském katastru. Tehdejší vláda měla zájem o zatajované daně, které byly objeveny josefským měřením. To byl důvod zřítit katastr, který převzal správné výměry z josefského katastru a nechal šlechtě výhody z panského vyrovnání. Tento katastr se jmenoval **tereziánsko-josefský katastr** a jeho platnost byla od roku 1792 až do roku 1860 (Císař, J. Boguszak, F. Janeček, J. 1970).

4.3 Historie pozemkových evidencí od 19. století do současnosti

V roce 1811 byl přijat Všeobecný občanský zákoník, který stanovoval principy ovlivňující fungování katastru, např. stavba součástí pozemku, pro převod nemovitosti nutný zápis do pozemkových knih, tzv. intabulace. Zásady toho zákoníku platily přes sto let. V roce 1951 byl zákoník zrušen (Český úřad zeměměřický a katastrální [online]).

Tereziánsko-josefský katastr, jehož platnost byla do roku 1860, pomalu přestávala vyhovovat rostoucím požadavkům (Burian, Z. a kol. 2011). Roku 1817 byl vydán císařský patent o dani pozemkové a vyměření půdy, který zadával vybudování nového tzv. **stabilního katastru**. Stabilní katastr byl založen na geometrických základech. (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

Velmi rychle se začal lišit evidovaný stav se stavem skutečným, proto v letech 1869 až 1881 byla provedena reambulace stabilního katastru. Jednalo se o rychlé a jednorázové doplnění katastru. Původní katastr reambulancí utrpěl značné škody, protože práce nebyly provedeny důkladně (Český úřad zeměměřický a katastrální [online]).

Ze stabilního katastru vychází základy moderního katastru nemovitostí. Stabilní katastr je založen na vědecké podstatě a je zeměměřických dílem vysoké hodnoty. Pro potřebu evidence pozemků vznikly koncem 18. století **pozemkové knihy**, jejichž předkem byly zemské desky. Pozemkové knihy byly zřízeny pro zápis majetkové podstaty všech vlastníků nemovitostí. Zákon zajišťoval shodu mezi zápisy v pozemkovém katastru a v pozemkové knize, ale i v jiných veřejných knihách např. v železničních nebo horních (Burian, Z. a kol. 2011).

Předmětem zápisu v pozemkové knize byly všechny nemovitosti v evidovaném katastrálním území s výjimkou nemovitostí, které tvořily veřejný statek a nemovitosti zapsané ve veřejných knihách. Každá nemovitost mohla být v té době zapsána pouze v jedné veřejné knize. Pro takovéto parcely se vedly pouze seznamy v pozemkových knihách obcí. U každé nemovitosti byly zapsány i práva a povinnosti, která se vztahovala na nemovitý majetek. Členění všech veřejných knih je podobné. Je tvořeno z tzv. hlavní knihy, knihovni doložky, skládající se z listu podstaty statkové (list A), listu

vlastnictví (list B) a listu závad (list C). List A obsahoval všechny nemovitosti se všemi právy k nim, v listu B byly označeny vlastnické vztahy a jejich omezení, list C obsahoval břemena vztahující se k zapsaným nemovitostem (Toman, F. 1995).

Obr. č. 8 Výpis z pozemkové knihy katastrálního území Lešany

Číslo knihovní vložky 29.

Výpis z pozemkové knihy

katastrálního území **Lešany**, s.o. Neveklov.
Mlýnská usedlost čp.29
v Lešanech.

A.

Datum číslo	Poručil číslo	Poznání parcely (Datum, číslo, způsob ovládnutí)	Datum číslo	Poručil číslo	Poznání parcely (Datum, číslo, způsob ovládnutí)
1	39	Stavební parcela, obydelní a hospodářské stavení a mlýn čp.29,			
2	367	pastviště			
3	369	role			
4	426	pastviště			
5	427	role			
6	446	zabráda			
7	449	pastviště			
8	451	pastviště			
9	452	pastviště			
10	453	rybník			
11	494	pastviště			
12	455	pastviště			
13	456	pastviště			
14	457	role			
15	460	role			
16	461	pastviště			
17	465	role			
18	1297	cesta			

B.

Datum číslo	Zápis	K	h.
1	Ujednání v majetku.		
2	Došlo 7. srpna 1899 č. 470. podle spisu notářského dle v Neveklově dne 24. června 189 č. 5125, oddacího listu vřadního úřadu v Netvořicích dne 2. července 1899 č. 163 a zde soudního usnesení odd. I., dne 15. července 1899 č. IV 95/104-2 vloženo právo vlastnické Aněže Žižkové na polovici.		
3	Došlo 17. října 1939 č. 1039/39. Podle odevzdací listiny ze dne 22. září 1939 č. D 139/39 vloženo právo vlastnické Jaroslava Žižkovi na polovici.		

C.

Datum číslo	Zápis	K	h.
1	Šine praesentato. Podle poznámky vloženo právo zástavní za pohledávku Židovské kasy Oujezdské na panství Lešanské v sumě čtyři zlaty se čtyř % úroků.	21	kr 4.-
2	Šine praesentato. Podle dluhopisu dle v Lešanech dne 1. listopadu 1789 vloženo právo zástavní za pohledávku Židovské kasy Oujezdské na panství Lešanské v sumě čtyři a třicet zlatých s úroků se čtyř % úroků.	34	--
3	Šine praesentato. Podle spisu dle v Lešanech dne 31. března 1794 vloženo právo předkupní pro vrchnost panství Lešanského.		
4	Šine praesentato. Podle dluhopisu dle v Lešanech dne 1. listopadu 1798 vloženo právo zástavní za pohledávku Židovské kasy panství Lešanského v sumě šestnáct zlatých s pěti % úroků.		16.--
5	Prase 4. listopadu 1814 Nex 102. Podle zápisu dle v Lešanech dne 4. listopadu 1814 se právo zástavní vloženo za pohledávku Židovské kasy panství Lešanského v sumě jednotadvacet pět zlatých 25 1/2 kr.		125.
6	Prase 4. listopadu 1814 Nex 103. Podle směnky zápisu dle v Lešanech dne 4. listopadu 1814 vloženo právo zástavní za		

Zdroj: Podlesanskymlyn [online].

Roku 1927 byl přijat zákon č. 177/1927 Sb. z. a. n., o pozemkovém katastru a jeho vedení (Katastrální zákon). Z Katastru daně pozemkové pozměněný novým zákonem se stal **pozemkový katastr**. Původní účel katastru byl daňový, účel katastru se přetvářel hlavně na právní a hospodářský (Český úřad zeměměřický a katastrální [online]).

Pozemkový katastr byl seřazen podle katastrálních území (katastrálních obcí), každé území bylo děleno na pozemkové tratě podle místních názvů. Katastr obsahoval měřičský operát, mapy, písemný operát, sbírku listin a úhrnné výkazy. Měřitko

katastrálních map bylo malé, okem těžko viditelná desetina milimetru zobrazovala v terénu necelých 30 cm. To byl jeden z důvodů, proč nebyly katastrální mapy dobrým podkladem pro spory vlastníků pozemků (Podzimková, J. 1994).

Po roce 1945 došlo vlivem osidlování pohraničí, pozemkových reforem a budováním socialistického zemědělství k velkým změnám ve vlastnických vztazích k pozemkům. Nebylo možné technicky zachytit všechny přeměny a vztahy stále se měnící v evidencích (Burian, Z. a kol. 2011).

Rychlá kolektivizace zemědělství na vesnicích potřebovala novou evidenci, vyžadující údaje pro plánování a řízení zemědělské výroby. V roce 1956 byla orgány geodézie založena **Jednotná evidence půdy**, která evidovala uživatelské vztahy k půdě, bez ohledu na vlastnické vztahy. Jednotná evidence půdy se nezabývala skutečnými vlastnickými problémy, ale pouze skutečným užíváním půdy (Toman, F. 1995).

V roce 1964 byl vydán zákon č. 22/1964 Sb., o evidenci nemovitostí. Vedení evidence měli na starost okresní střediska geodézie (Toman, F. 1995). **Evidence nemovitostí** oproti Jednoduché evidenci půd evidovala druh, výměru a způsob užívání nemovitosti, právní a vlastnické vztahy spojené s danou nemovitostí (Burian, Z. a kol. 2011).

Všichni uživatelé nemovitostí měli ohlašovací povinnost oproti orgánům geodézie. Ohlašovací povinnost zabezpečovala shodu evidence nemovitostí se skutečným stavem. Listy týkající se převodu vlastnických práv, měli být nejpozději do 60 dnů od nabytí právní moci k zápisu předloženy orgánům geodézie.

Evidence nemovitostí obsahovala:

- měřický operát (pozemková mapa, evidenční mapa),
- písemný operát (výčet změn, soupis parcel, evidenční listy, listy vlastnictví, seznam domů, rejstřík s vlastníky),
- sumarizační výkazy,
- sbírku listin (Michal, J. 2007).

K 1. lednu 1993 byl uveden v platnost **katastr nemovitostí** České republiky podle zákona č. 344/1992 Sb., české národní rady o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon). Katastr nemovitostí je v současnosti veden jako informační systém

o území státu, který využívá počítačové technologie. Katastrální operát je tvořen ze dvou částí. První částí je soubor popisných informací (SPI) v němž jsou údaje o katastrálních územích, parcelách, stavbách, bytových jednotkách, nebytových prostorách, o vlastnících a jiných oprávněných a o právních vztazích. Druhou část tvoří soubor geodetických informací (SGI), který obsahuje katastrální mapy včetně jejich číselného vyjádření ve stanovených katastrálních územích (Burian, Z. a kol. 2011).

Současný katastr nemovitostí České republiky je upravován zákonem č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon) a zákonem č. 359/1992 Sb., o zeměměřických a katastrálních orgánech (Český úřad zeměměřický a katastrální [online]).

5 Historie zeměměřictví v rámci pozemkových úprav

Tato kapitola se zabývá stručnou historií zeměměřictví. V kapitole jsou popsány současné měřické metody, které jsou používány při realizaci pozemkových úprav.

Zeměměřictví je český název pro pojem „geometrie“, který je složen ze dvou základních slov – „geo“, což znamená země, a „metrein“, což je měřit. Zeměměřiči jsou odborníci, kteří se v rámci své činnosti zabývají měřením a zobrazením zemského povrchu. **Kartografie** je věda, která se zabývá zobrazením výsledků měření získaných z geodézie a tvorbou grafických záznamů map Země a jejích částí. Termín „**geodézie**“ má řecký původ a skládá se ze slova „geo“, což je země, a „daisia“, což je dělení. Pojem „geodaisia“ lze nalézt již v Aristotelových spisech z roku 384 až 322 př. n. l. Prostřednictvím tohoto termínu bylo ve starém Řecku původně označováno rozměřování a rozdělování pozemků, které byly určeny k obdělávání (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

5.1 Historie zeměměřictví do 15. století

Ve starém Egyptě v okolí řeky Nilu docházelo k častým záplavám. Při záplavách mizely hranice pozemků, které se musely znovu obnovit, proto došlo k prvním měřením a prvnímu mapování terénu (Hons, J. Šimák, B. 1959).

Ve starém Egyptě byly zeměměřiči kněží a osoby s vysokým vzděláním. K vytyčování ulic, chrámů a budov se používal **provazec o 12 dílech**. Provazec byl rozdělen uzly na části o délkách 3, 4 a 5. Spojením obou konců provazce a připevněním k zemi stranou o 5 dílech vznikne při napnutí provazce pravý úhel (Šimek, A. 1946).

Egyptané vypočítávali obsahy ploch rozdělením na trojúhelníky. Spočítali si jejich obsahy a poté je sečetli. Obsahy trojúhelníků určovali jako součin poloviny základny a výšky. Výpočty byly psány na papyrus (Schwabik, Š. Šarmanová, P. 1996).

Nejpřesněji vytyčená ve starém Egyptě byla Velká pyramida Chufuova. Pyramida o délce 230 metrů byla vytyčena v délkové míře pouze s chybou 21 centimetrů. Výškové měření bylo také velmi přesné (Hons, J. Šimák, B. 1959).

Ve starověkém Římě byly zeměměřiči (agrimensores) zařazeni do státní správy Říma a rozdělení podle prováděných prací do skupin (Hánek, P. 2012). Určování hranic pozemků měli na starost finitores, mensores byli měřiči, agrimensores byli měřiči polí, kteří také vytyčovali ulice a prostranství ve městech, decempedatores byli měřiči s 10 stopovou latí, gromatici měřili s přístrojem groma. Platy měřičů ve starověkém Římě byly stanoveny zvláštními sazbami (Pudr, J. 1959). Římané vyhotovovali mapy pro praktické, administrativní a vojenské účely. Při tvorbě map se zaměřovali na zeměpisný a popisný obsah (Honl, I. Procházka, E. 1981).

První zmínky o vyměřování půdy v českých zemích sahají do roku 1022 za vlády knížete Oldřicha. Tyto záznamy sloužily k daňovým účelům. Kníže Oldřich zavedl vybírání daně z lánu. Počátkem 14. století si začala šlechta zajišťovat soukromá práva zápisem v zemských deskách, v té době zápisy do zemských desek sloužily výhradně pro účely soudních sporů. V roce 1268 za vlády Přemysl Otakara II. byl položen základ délkových a plošných měr (Hons, J. 1961).

Nejpoužívanější staré české míry:

1 pražský loket = 3 pídě = 6 palců = 0,591 m

1 píd' = 10 prstů = 0,198 m

1 dlaň = 4 prsty = 0,078 m

1 pěst = 0,105 m

1 zemský provazec = 52 lokte = 30,732 m (Hons, J. Šimák, B. 1959).

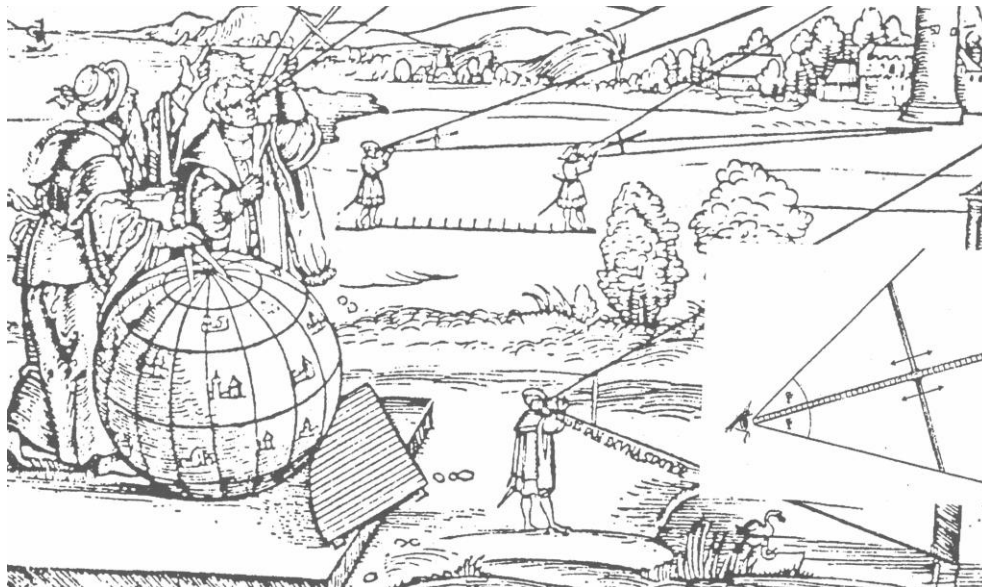
Přístroje a metody zeměměřičtví té doby byly jednoduché a měli základ v geometrii a jejich technika zdokonalování probíhala pozvolna. Míry byly odvozeny od částí lidského těla: sáh, loket, stopa, píd', prst a palec. Pomocí těchto jednotek se dělila laťová měřidla (Pudr, J. 1959).

V kolonizačním období nedocházelo pouze k výstavbě měst nebo zakládání nových vesnic, docházelo také k dolování užitkových a drahých kovů, zejména zlata nebo stříbra. Dolování vyžadovalo zeměměřické práce na povrchu i pod povrchem země. Prostory těžišť musely být přesně rozměřeny. Hranice stanovené na povrchu musely být vyměřeny stejně tak i pod zemí (Honl, I. Procházka, E. 1978).

Roku 1348 založil Karel IV. pražskou univerzitu. Univerzita se stala velkým přínosem pro vědecké obory. Geometrie se uplatňovala jako samostatná věda. Karel IV. chtěl spojit horní tok Vltavy s Dunajem, aby vznikla průplavní cesta z Čech až do Černého moře. Na horním toku Vltavy hledali měřiči vhodné místo pro spojení Vltavy s Dunajem pomocí vodováhy. Po smrti Karla IV. byly tyto práce přerušeny (Honl, I. Procházka, E. 1978).

Výšky nepřístupných objektů se zaměřovaly tzv. **Jakubovou holí**, která se v Evropě používala od poloviny 14. století. Jakubova hůl sloužila pro určení úhlové vzdálenosti mezi dvěma objekty. Jednalo se o pravítko s úhlovou stupnicí s kolmým posuvným ramenem. Měření probíhalo přiložením oka ke konci pravítka a kolmým ramenem se posouvalo, aby se konce překrývaly s objekty. Na pravítku se pak odečetly úhly mezi nimi. Pomocí Jakubovo hole se určovaly výšky hvězd, zeměpisné šířky. Postup byl podobný jako při zaměření nepřístupných výšek objektů. Pravítko se stupnicí bylo při měření výšky hvězd posuvným ramenem a udržovalo horizontální směr a nastavením kolmému posuvného pravítka se změřila výška hvězdy. Kříž umístěný rovnoběžně s horizontem se posunoval, až koincidoval s hvězdou. Stupnice na rameni udávala výšku hvězdy nad horizontem. Jakubova hůl se postupně začala nahrazovat sextantem (Katedra geomatiky Západočeské univerzity v Plzni [online]).

Obr. č. 9 Měření Jakubovou holí

Zdroj: Maršík, Z. 1998.

Určování délek v přístupném terénu probíhalo po dlouho dobu krokováním. Pro zpřesnění byla změřena délka deseti kroků a jejich desetina byla délka individuálního kroku. Relativní přesnost byla 1:50 až 1:100. Pro metodu krokování byly používány i koňské kroky. Měření vzdáleností bylo realizováno také pomocí odečtů otoček kola. Pomocí známého obvodu kola byla odměřena vzdálenost a poté násobek obvodu kola a součet jeho otoček. Kolo mohlo být ruční nebo vozové. Pro měření orientovaných vzdáleností se používal **hodometr** (počet otoček kol cestovního kočáru) a kompasu. Tato metoda byla využívána mezi přechody velkých vodních toků, křižovatek, cest. Průběhy hranic a vzdálenosti se určovaly trigonometricky, za pomoci svislých a vodorovných úhlů měřených kvadrantem. Kvadrant byl držení v ruce nebo mohl být umístěn na trojnožce (Katedra geomatiky Západočeské univerzity v Plzni [online]).

Obr. č. 10 Měřický kočár

Zdroj: Maršík, Z. 1998.

Počátkem 15. století se začaly scelovat menší pozemky do větších pozemkových držeb. Lány byly lépe obdělávané a výnosy z nich rostly. Výrazně se začal rozvíjet chov ovcí a začaly vznikat větší rybníky, pro jejich výstavbu bylo třeba, aby dotyčné pozemky vlastnil jeden majitel (Hons, J. 1961).

K rozvoji zeměměřictví přispělo zakládání a udržování rybníků. Budování rybníčních soustav vznikalo na Pardubicku, Poděbradsku a Třeboňsku. Pardubická rybníční

soustava byla navrhována a vyměřována Vilémem z Pernštejna. Hráže rybníků byly úzké a nízké. Hráže se trhaly a často byly podmáčené. Stejně neodborně se stavěly i strouhy (Hons, J. 1961).

Na Třeboňsku byl vybudován vodní náhon, který sloužil k napájení a vypouštění rybníků. Průtok vody byl regulován stavidlem a spád náhonu zahrnoval pět mlýnských stupňů, pomocí nich mohli být některé rybníky z horní hladiny napájeny a rybníky do spodní hladiny vypouštěny (Honl, I. Procházka, E. 1980).

Za Vladislava II. Jagelonského vzniklo Vladislavské zřízení zemské, ve kterém byl uveden peněžitý sazebník. Sazebník se vztahoval na zemské měřiče. Měřiči byli vypláceni za jednotlivé úkony nebo za cesty pracovně vykonané (Honl, I. Procházka, E. 1980).

5.2 Historie zeměměřictví v 16. století

Za vlády Rudolfa II. se začalo přecházet z vyměřování pozemků k zaměřování celých krajů a zemí. Jeden z prvních úřadů zaměstnávající měřiče byla česká komora. Česká komora byl úřad, kterému příslušela správa královských panství a panovníkových příjmů (Hons, J. Šimák, B. 1959).

Zeměměřiči zaměstnávání u české komory měli titul „císařův služebník v umění geometrickém“ a ve službách stavovských „měřič zemský“ (Pudr, J. 1959).

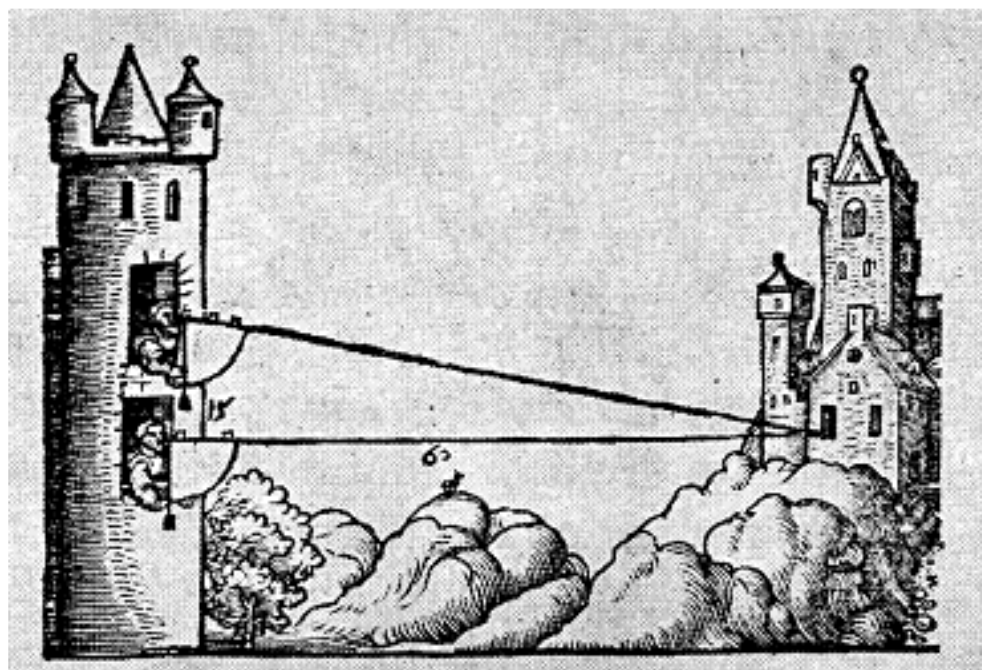
Významný matematik, astronom, geodet a lékař Rudolfa II. byl Tadeáš Hájek z Hájku. Vyměřoval okolí Prahy a chtěl sestrojít mapu českého království. Dílo nezrealizoval, protože nedostal finanční podporu od císaře (Pudr, J. 1959). Tadeáš Hájek z Hájku se zabýval astronomickým měřením pro tvorbu map. Jako první pozoroval průchod hvězd meridiánem. Dalekohled umožnil zpřesňování metod určování polohy na zemském povrchu prostřednictvím Galileovy metody, která spočívala v pozorování zákrytů Jupiterových měsíců planetou a také pomocí zatmění měsíce (Katedra geomatiky Západočeské univerzity v Plzni [online]).

Vyměření nepravidelných pozemků s cípy se rozdělovalo na čtyřúhelníky a trojúhelníky. Tyto plochy měřič dovedl stanovit a měření vyžadovalo jen výpočet plochy trojúhelníků

ze zaměřených stran. Měřič z kopcovitého pozemku zaměřoval jen půdorys. Práce byla obtížná na provedení v terénu. Jako měřické pomůcky sloužily hřeby, palice, plány, měřické latě, provazec, úhloměr neboli kvadrant (Hons, J. Šimák, B. 1959).

Na Obr č. 11 je znázorněno, jak se určovala vzdálenost jiné věže ze dvou oken hradu. Měřič zjistil místo, kde vodorovná záměra z kvadrantu kříží z okna hradu věže naproti. Zaměří na stejné místo z horního okna, tím se zjistí úhel, který záměra svírá a z pravoúhlého trojúhelníku se vypočte vzdálenost věže jako druhá odvěsna trojúhelníku (Hons, J. Šimák, B. 1959).

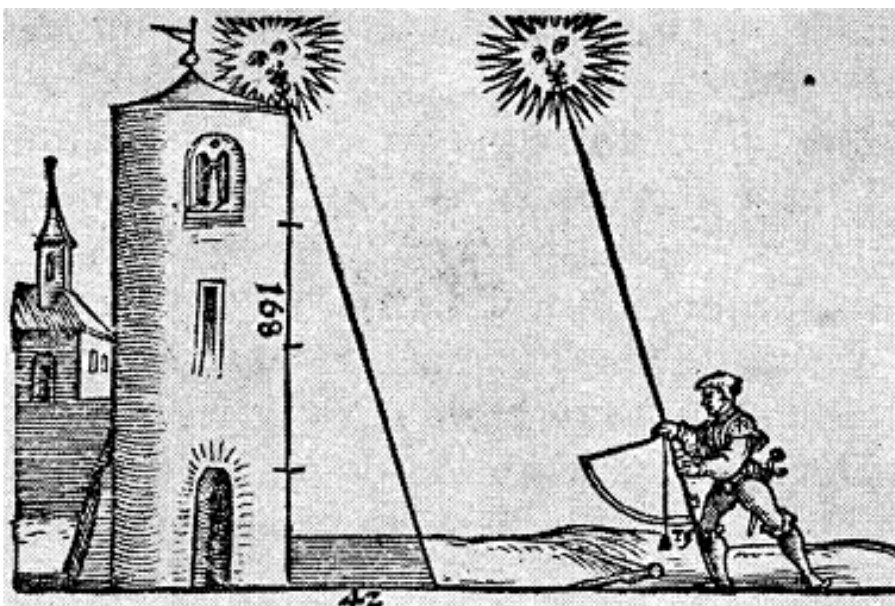
Obr č. 11 Vzdálenost protější věže ze dvou oken

Zdroj: Hons, J. Šimák, B. 1959.

Na Obr č. 12 je znázorněna výška věže z délky stínu věže a úhlu slunečních paprsků. Měřič změří délku stínu a kvadrantem změří úhel, který sluneční paprsky svírají se svislicí. Pomocí pravoúhlého trojúhelníku se vypočte výška věže (Hons, J. Šimák, B. 1959).

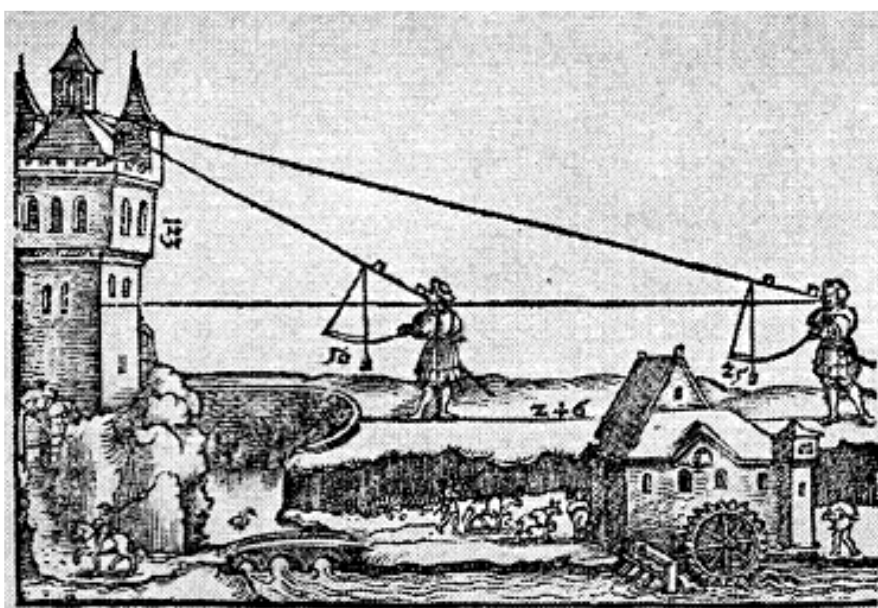
Obr č. 12 Stanovení výšky věže z délky stínu věže a úhlu slunečních paprsků

Zdroj: Hons, J. Šimák, B. 1959.

Obr č. 13 ukazuje postup stanovení výšky věže, k níž není přístup. Měřič zaměří vrchol věže ze dvou míst kvadrantem. Zjistí úhly, které svírají záměrné přímky s vodorovnou rovinou. Poté změří vzdálenost obou počátečních bodů měření a z trojúhelníků vypočte výšku věže (Hons, J. Šimák, B. 1959).

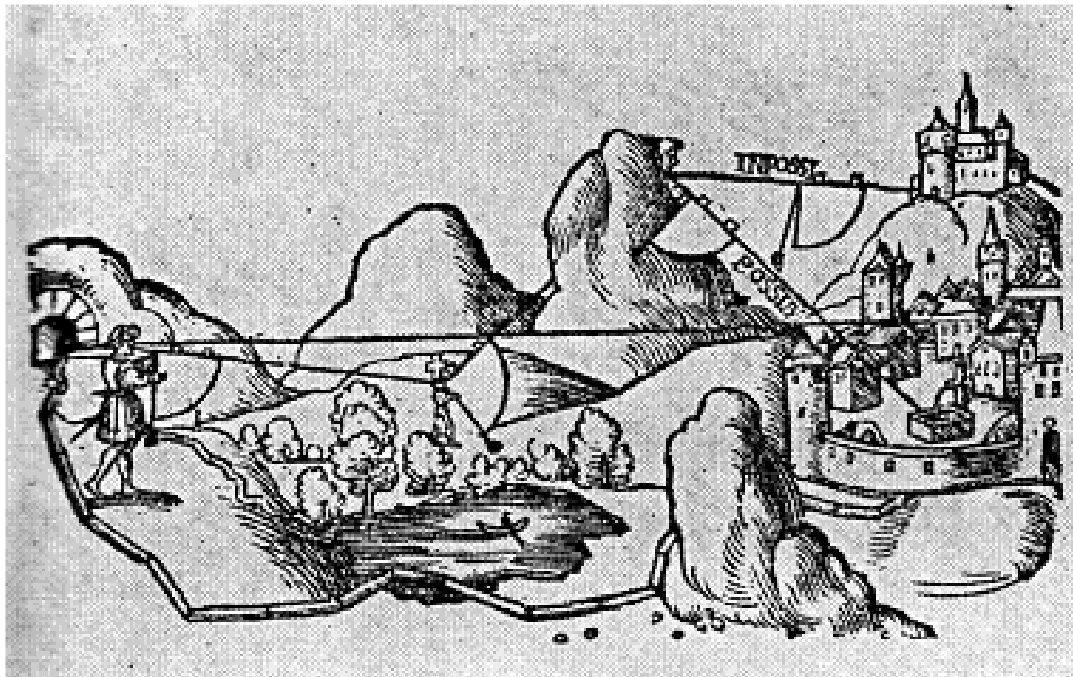
Obr č. 13 Stanovení výšky věže bez přístupu

Zdroj: Hons, J. Šimák, B. 1959.

Obr. č. 14 nám znázorňuje možnost vybudování vodovodu od pramene v kopcích do kašny na nádvoří. Měřič se dívá průzory kvadrantu k místu kašny a zjišťuje, jestli kašna leží výše nebo níže než pramen (Hons, J. Šimák, B. 1959).

Obr. č. 14 Možnost budování vodovodu pomocí kvadrantu

Zdroj: Hons, J. Šimák, B. 1959.

Počátkem 16. století vznikly nové druhy map jednotlivých zemí. Informačními podklady byly zprávy z cest, cestujících, informace od znalců krajiny. Velký význam pro tvorbu map byl vynález knihtisku Janem Guttenbergem v roce 1445 (Katedra geomatiky Západočeské univerzity v Plzni [online]).

Nejstarší mapa vytvořená pro naše území je Klaudyánova mapa Čech z roku 1518. Zachoval se jen jeden původní otisk, který je uložen v archivu v Litoměřicích. Roku 1569 vytvořil matematik Pavel Fabricius první mapu Moravy. Mapa má měřítko 1 : 470 000 a obsahuje síť vodních toků s mosty. Terén je vyobrazen kopečky a lesy (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

5.3 Historie zeměměřictví od 17. století do 19. století

Během třicetileté války se změnil postoj zeměměřictví, které sloužilo pouze k právním nebo ekonomickým účelům. Zeměměřické práce byly řízeny podle potřeb bojujících armád a vykonávány cizinci. Za války mohly být zeměměřické práce vykonávány pouze osobami, které byly proškolené válečným řemeslem (Honl, I. Procházka, E. 1982).

V 17. Století se odborně začali školit vojáci tzv. vojenští inženýři. V císařském vojsku to byly inženýři italské národnosti a do armády byli zařazováni v důstojnických hodnostech. Jejich prací bylo vyměřování, zakládání a stavba hradeb nebo jejich obrana (Honl, I. Procházka, E. 1982).

Významná mapa z tohoto období pro naše území je Müllerovo mapa. Johann Christoph Müller v letech 1708 až 1720 zmapoval Čechy, Moravu a Uhry. Müllerovo mapy Čech jsou v měřítku 1 : 132 000 a jsou považovány za mistrovské dílo (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

Roku 1707 vzniklo nynější České vysoké učení technické v Praze. Absolventi této školy měli uplatnění jako zemští měřiči nebo vojenští inženýři. Od poloviny 18. století se z nich stali silniční inženýři. Dodnes se dochovaly rukopisy z přednášek o geometrii a učebnice týkající se geometrie (Honl, I. Procházka, E. 1982).

V letech 1763 až 1785 bylo provedeno Josefské mapování. Pro Josefské mapování jako polohopisný základ sloužila Müllerova mapa, která byla zvětšená na měřítko 1 : 28 800. Mapy se vyhotovovaly v měřítku 1 : 28 800 a 1 : 14 400. Před mapováním se vybudovala souvislá katastrální síť trigonometrických bodů. Na části území se mohly použít soudobé katastrální mapy v měřítku 1 : 2880, 1 : 1440 a 1 : 720. Vojenské mapování probíhalo až do poloviny 20. století, kromě vojenských záležitostí byla potřeba mapování při nastupující industrializaci, díky které se mapovalo v měřítku 1 : 25 000 (Katedra geomatiky Západočeské univerzity v Plzni [online]).

Při měření v terénu se začalo používat grafické **stolové metody**, při kterém se pomocí eklimetru na stanovisku v terénu vyznačují na papíru upevněném na měřickém stole směry a vzdálenosti z tohoto stanoviska na určovaný bod, tato metoda byla prováděna pouze v omezené míře. Většinou se pozemky poměřovaly prostřednictvím měřických

provazců a graficky byly znázorněny odhadem – tedy od oka. (Maršíková, M. Maršík, Z. 2007).

5.4 Historie zeměměřictví od 20. století do současnosti

Během první republiky byly zahájeny práce, jejichž cílem bylo zpracovat zcela nové topografické mapy. Již od roku 1923 bylo na českém území zahájeno mapování, a to v Benešově zobrazení. Práce na nových mapách byly zahájeny – v měřítku 1 : 10 000 a 1 : 20 000. Započaté nové práce však přerušila 2. světová válka a tehdejší okupace Československa. Po skončení války bylo opět nutné začít pracovat na novém celostátním mapovém díle, které by patřičně sloužilo potřebám nově se rozvíjejícího hospodářství v Československu. Opět se přistoupilo k tvorbě map v Křovákově zobrazení, přičemž cílem bylo pokrýt celé území republiky mapami v měřítku od 1 : 5 000 až do 1 : 200 000. Toto bylo však nemožné splnit, a proto bylo nutné přistoupit k náhradnímu řešení. Mapy měřítek 1 : 5 000 a 1 : 10 000 se začaly zhotovovat odvozováním. V krátkém období mezi lety 1950 – 1952 vznikly pro území ČSR odvozením prozatímní topografické mapy v měřítkách 1 : 50 000 a 1 : 100 000. V souvislosti s tehdejší vojensko-politickou orientací na Sovětský svaz a další státy východní Evropy a na základě doporučení z koordinačních jednání zástupců zeměměřických složek zmíněných států došlo ke stanovení zobrazovacích soustav a souřadnicových systémů, ve kterých měly mapovací práce probíhat (Český úřad zeměměřický a katastrální [online]).

V roce 1952 bylo zahájeno zcela nové mapování v geodetickém referenčním systému S-1952, a to v tzv. Garuss-Krügerově zobrazení, přičemž jeho výchozí měřítko bylo stanoveno na 1 : 25 000. Celostátní mapové dílo bylo dokončeno v roce 1957. Další mapování probíhalo až do 70. let 20. století, díky čemuž vznikla mapová díla, která dokázala pokrýt celé území československého státu. K mapování byly využity nejmodernější mapovací metody, přičemž za základní měřickou metodu je možné označit leteckou stereofotogrammetrii (Český úřad zeměměřický a katastrální [online]).

Pozemkové úpravy jsou realizovány na základě vzájemné součinnosti pozemkového úřadu, katastrálního úřadu a geodetického sektoru, přičemž výsledný návrh pozemkové

úpravy lze následně realizovat v terénu prostřednictvím geodetických prací. Jde o vlastní zaměření či vytyčení v terénu. V rámci pozemkových úprav se nejčastěji vytyčuje obvod pozemkové úpravy, přičemž toto vytyčování je možné realizovat dvěma základními způsoby – **klasické terestrické (geodetické) vytyčení** s využitím totálních stanic či **vytyčení metodou GNSS** (globální navigační satelitní systémy). Je nutné zmínit, že vlastní měřické práce jsou vždy zahájeny revizí a dále doplněním bodového pole, které je možné označit za základ detailního měření a polohopisu (Burian, Z. a kol. 2011).

6 Závěr

V každém období byly nebo jsou jiné důvody pro změnu pozemkové držby a také jiné způsoby pro provádění pozemkových úprav. Technická nebo hospodářská opatření u větších nebo menších územních celků jsou spíše organizací půdního fondu.

Mezi velký klad současných pozemkových úprav bych uvedl scelování pozemků jednoho vlastníka do větších celků a následně i jejich zpřístupnění.

Po vydání metodiky komplexních pozemkových úprav, bylo požadováno přihlížení ke krajinně, zabránění zvyšování eroze a metodika měla za úkol zlepšit dopravu. Následkem bylo rychlé odstranění nevýhodného uspořádání půdního fondu.

Jednoduché a komplexní pozemkové úpravy, které se v nedávné době podstatně vyvinuly a zásadně přispěli k navrácení vlastnictví pozemků, tvorbě a ochraně krajiny a výkonu protierozních opatření. Na pozemkové úpravy je nutné nahlížet jako na krajinné plánování, které dokáže zabezpečit racionální využití a ochranu krajiny, a to prostřednictvím právních, organizačních a biotechnických opatření.

Text bakalářské práce byl rozdělen do několika hlavních kapitol, které se problematice vývoje pozemkových úprav detailně věnují. Třetí kapitola byla orientována historický vývoj pozemkových úprav. Ve čtvrté kapitole jsem se věnoval historii pozemkových evidencí a v páté kapitole je popsána historie zeměměřičtví.

Veškeré měřické metody a práce, které se dnes v rámci pozemkových úprav používají, plní kritéria přesnosti, která vychází z platných právních předpisů, což je možné hodnotit pozitivně.

7 Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

BOGUSZAK, F. CÍSAŘ, J. *Vývoj mapového zobrazení území Československé socialistické republiky. III. Mapování a měření českých zemí od poloviny 18. století do počátku 20. století*. Praha: Ústřední správa geodézie a kartografie, 1961. 80 s.

BUMBA, J. *České katastry od 11. do 21. století*. Praha: Grada, 2007. 190 s. ISBN 978-80-247-2318-1.

BUMBA, J. *Zeměměřické právo: zeměměřictví a katastr v technicko-právních souvislostech: metodická příručka*. Praha: Linde, 2004. 201 s. ISBN 80-720-1510-9.

BURDOVÁ, P. *Desky zemské Království českého*. Praha: Státní ústřední archiv, 1990. 11 s. ISBN 80-900070-2-3.

BURIAN, Z (ed.). *Pozemkové úpravy*. Praha: Consult, 2011. 207 s. ISBN 978-80-903482-8-8.

CÍSAŘ, J. BOGUSZAK, F. JANEČEK, J. *Mapování pro 3. a 4. ročník středních průmyslových škol zeměměřických*. Praha: Kartografické nakladatelství, 1970. 492 s.

DUMBROVSKÝ, M. *Pozemkové úpravy*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2004. 263 s. ISBN 80-214-2668-3.

FIŠER, Z. *František Skopalík: písmák, vlastenec a hospodář rodného kraje: 1822 – 1891*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 1991. 52 s.

HÁNEK, P. *Data z dějin zeměměřictví. 25 tisíc let oboru*. Praha: Klaudian, 2012. 159 s.

HODAČ, Karel. *Pozemkové úpravy*. Praha: Učebnice pro 4. ročník spš zeměměřických, 1976. 182 s.

HONL, I. PROCHÁZKA, E. *Úvod do dějin zeměměřictví I. Starověk*. Praha: České vysoké učení technické, 1981. 117 s.

HONL, I. PROCHÁZKA, E. *Úvod do dějin zeměměřictví II. Středověk*. Praha: České vysoké učení technické, 1978. 124 s.

- HONL, I. PROCHÁZKA, E. *Úvod do dějin zeměměřictví III. Novověk*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 1980. 131 s.
- HONL, I. PROCHÁZKA, E. *Úvod do dějin zeměměřictví IV. Novověk*. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 1982. 153 s.
- HONS, J. *Když měřičkové, rybníkáři a trhani krajem táhli*. Praha: Mladá fronta, 1961. 305 s.
- HONS, J. ŠIMÁK, B. *Pojďte s námi měřit zeměkouli*. Praha: Orbis, 1959. 419 s.
- JONÁŠ, F (ed.). *Pozemkové úpravy*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1990. 511 s. ISBN 80-209-0106-3.
- JŮVA, K (ed.). *Pozemkové úpravy*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1978. 255 s.
- MARŠÍK, Z. *Dějiny zeměměřictví*. Brno: CERM, 1998. 109 s. ISBN 80-214-0972-X.
- MARŠÍKOVÁ, M. MARŠÍK, Z. *Dějiny zeměměřictví a pozemkových úprav v Čechách a na Moravě v kontextu světového vývoje*. Praha: Libri, 2007. 182 s. ISBN 978-80-7277-318-3.
- MICHAL, J. *Zeměměřictví a katastr nemovitostí*. Praha: Bankovní institut vysoká škola, 2007. 82 s. ISBN 978-80-7265-120-7.
- NĚMČENKO, N. *Dějiny pozemkových úprav I*. Praha: České vysoké učení technické, 1967. 24 s.
- NĚMČENKO, N. *Dějiny pozemkových úprav II*. Praha: České vysoké učení technické, 1970. 41 s.
- NĚMČENKO, N. *Dějiny pozemkových úprav III*. Praha: České vysoké učení technické, 1972. 38 s.
- NĚMČENKO, N. *Dějiny pozemkových úprav IV*. Praha: České vysoké učení technické, 1976. 58 s.
- NĚMEC, J (ed.). *Pozemkové úpravy*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2011. 131 s. ISBN 978-80-7414-373-1.

- NĚMEČEK, J (ed.). *Pozemkové úpravy*. Praha: České vysoké učení technické, 1975. 300 s.
- NOVOTNÝ, F. *Nauka o rakouském katastru a knihách pozemkových se zvláštním zřetelem na král. České*. Praha: nakl. Alois Wiesner, knihtiskárna, 1897. 272 s.
- PEKÁREK, M. PRŮCHOVÁ, I. *Pozemkové právo*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 400 s. ISBN 80-210-3238-3.
- PEKAŘ, J. *České katastry 1654-1789: se zvláštním zřetelem k dějinám hospodářským a ústavním*. Praha: Historický klub, 1932. 363 s.
- PODZIMKOVÁ, J. *Historické mapy obcí a pozemkové úpravy v českých zemích*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 1994. 74 s.
- PUDR, J. *Dějiny geodézie a kartografie*. Praha. Státní nakladatelství technické literatury, 1959. 74 s.
- REINÖHLOVÁ, E. PRUDKÝ, J. SEVEROVÁ, M. *Pozemkové úpravy a obnova vesnice v Bavorsku ve srovnání s Českou republikou*. Brno: Ústav územního rozvoje, 1998. 63 s.
- RYBÁRSKY, I. ŠVEHLA, F. GEISSÉ, E. *Pozemkové úpravy*. Bratislava: Alfa, 1991. 357 s. ISBN 80-05-00873-2.
- SCHWABIK, Š. ŠARMANOVÁ, P. *Výpočty obsahů a objemů ve starověké matematice. Malý průvodce historií integrálu*. Praha: Prometheus, 1996. 20 s.
- ŠIMEK, A. *Z dějin měřičství a zeměměřičství*. Praha: Donátův fond, 1946. 92 s.
- ŠVEHLA, F., VAŇOUS, M. *Pozemkové úpravy: práce projekční*. Praha: České vysoké učení technické, 1986. 146 s.
- TOMAN, F. *Pozemkové úpravy*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 1995. 144 s. ISBN 80-715-7148-2.
- VLASÁK, J. BARTOŠKOVÁ, K. *Pozemkové úpravy*. Praha: České vysoké učení technické, 2007. 168 s. ISBN 978-80-01-03609-9.

ZEMAN, K. *Analýza restitučních procesů v České republice: restituce a ostatní procesy transformující vlastnická práva*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. 186 s. ISBN 978-80-246-2954-4.

Internetové zdroje

Historie pozemkových evidencí. *Český úřad zeměměřický a katastrální* [online]. [cit. 2019-07-17]. Dostupné z: <https://www.cuzk.cz/Katastr-nemovitosti/O-katastru-nemovitosti/Historie-pozemkovych-evidenci.aspx>

Výpis z pozemkové knihy 14. března 1941. *Podlesanský mlyn* [online]. [cit. 2019-07-17]. Dostupné z: <http://www.podlesanskymlyn.cz/history/album1/index.html>

Historické měřické postupy při tvorbě nejstarších samostatných map Čech, Moravy a Slezska. *Katedra geomatiky Západočeské univerzity v Plzni* [online]. [cit. 2019-07-24]. Dostupné z: https://kgm.zcu.cz/Stare_mapy/Web/articles/mericke_postupy.pdf

Historie a význam zeměměřictví. *Český úřad zeměměřický a katastrální* [online]. [cit. 2019-07-29]. Dostupné z: <https://www.cuzk.cz/Zememerictvi/Historie-a-vyznam-zememerictvi.aspx>

Zákony a vyhlášky

Dekret č. 12/1945 Sb., presidenta republiky o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

Dekret č. 28/1945 Sb., presidenta republiky o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci

Dekret č. 5/1945 Sb., presidenta republiky o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů

Dekret č. 108/1945 Sb., presidenta republiky o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy

Zákon č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy

Zákon č. 44/1948 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o revisi první pozemkové reformy

Zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě)

Zákon č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech a o změně zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon)

8 Seznam obrázků

Obr č. 1 Kolonizační proudy v západní a střední Evropě	12
Obr č. 2 Raabizace na území Čech od 1776 do 1787.....	14
Obr č. 3 První dobrovolné scelování pozemků v našich zemích	18
Obr č. 4 Dobrovolné scelení v Červeném Újezdě.....	19
Obr č. 5 Ukázka ze zápisu v zemských deskách, podle kterého kupuje Sezema z Vrtby dům na Starém Městě pražském, konfiskovaný Kryštofu Harantu z Polžic a Bezdružic	30
Obr č. 6 Ukázka zápisu v tereziánském dominikálním exequatoriu z roku 1757.....	32
Obr č. 7 Ukázka z patentu Josefa II.	33
Obr č. 8 Výpis z pozemkové knihy katastrálního území Lešany	35
Obr č. 9 Měření Jakubovou holí.....	40
Obr č. 10 Měřický kočár	41
Obr č. 11 Vzdálenost protější věže ze dvou oken	43
Obr č. 12 Stanovení výšky věže z délky stínu věže a úhlu slunečních paprsků	44
Obr č. 13 Stanovení výšky věže bez přístupu	44
Obr č. 14 Možnost budování vodovodu pomocí kvadrantu	45